

ALPO NOPONEN

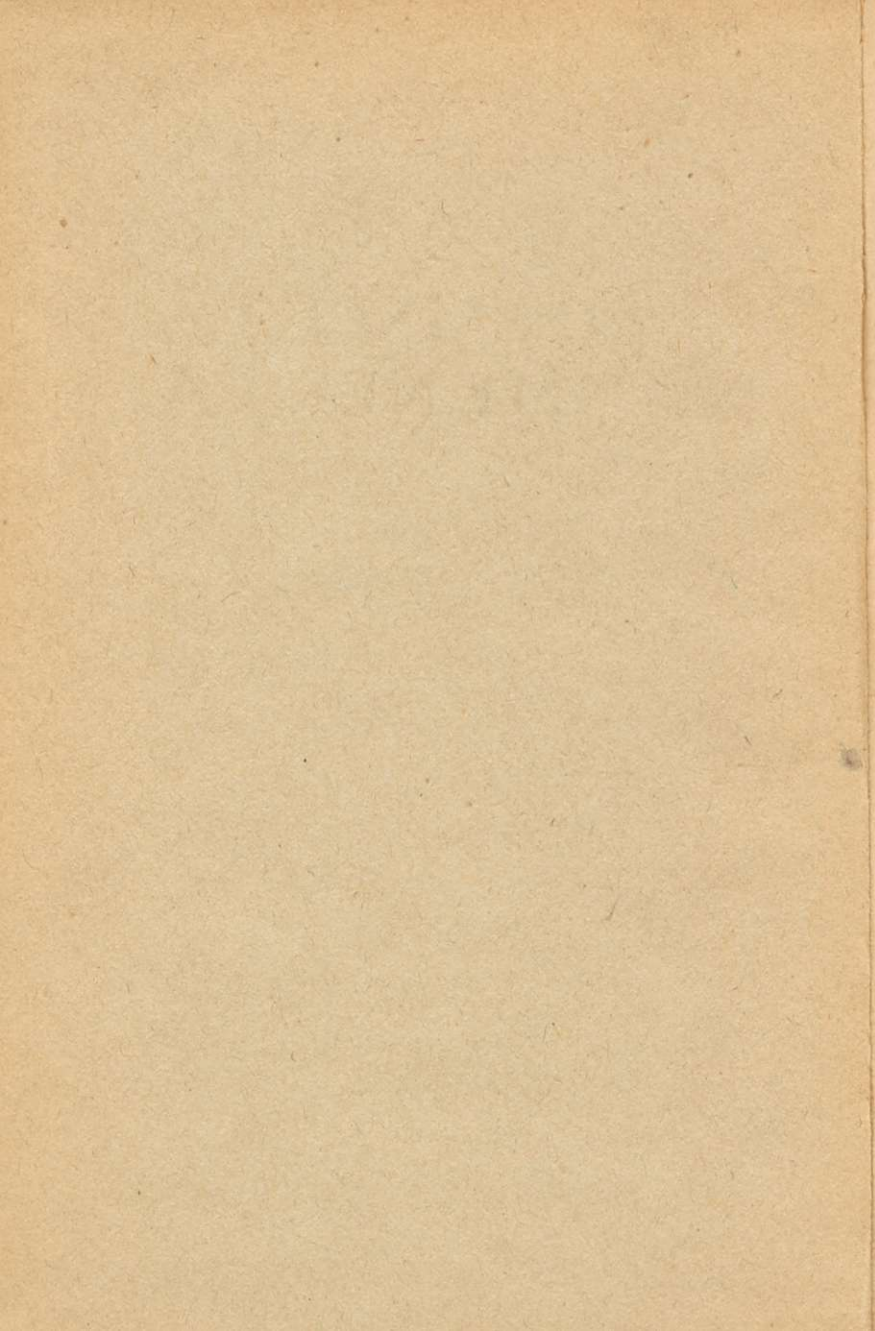
ENSIMÄISELTÄ KYMMENELTÄ

OSKEYHTIÖ VALISTUS, HELSINKI

VALISTUKSEN LASTENKIRJASTO N:o 11

ENSIMÄISELTÄ KYMMENELTÄ

KIRJOITTANUT
ALPO NOPONEN

TOINEN TÄYDENNETTY
JA KUVITETTU PAINOS

OSAKEYHTIÖ VALISTUS, HELSINKI

P A I N E T T U 1920
RAITTIUSKANSAN KIRJA-
PAINOSSA HELSINGISSÄ

SISÄLLYS:

	Sivu
1. Ensimmäiset housuni	5
2. »Pekka siunaa vain isää»	8
3. Ihmeellinen urotyö	11
4. »Pane ikkunalle, Pekka!»	18
5. Siperian tiellä	23
6. »Puulla päähän»	27
7. Loisen lasten kova osa	31
8. Leikkikentältä asti	34
9. Laukkuryssä	37
10. Lapsenkin pitää purnita sanojaan	44
11. Itsenäisyys hiirenkorvalla	47
12. Kuittuun syyhy	52
13. Kansakoulukysymys	57
14. Toiveeni palavat	67
15. Suomalainen ei usko, jos ei koettele	74
16. Sota	82
17. Ensi yritys elämän koulussa	89
18. Lapsi raukka, sinulle ei käy hyvin	96

---

1. Ensimmäiset housuni.

Muistatko, milloin sait ensimmäiset housusi? Minäpä muistan, milloin minä sain. Sellainen etu on köyhän lapsella. Sinun vanhempasi ovat tietenkin niin rikkaat, että ovat voineet jo hyvin aikaiseen kustantaa sinulle kaikenlaisia vaatekappaleita. Minun vanhempani olivat aivan varattomat. Kylähän minäkin sain housut vanhemmiltani, ennenkuin itse kykenin niitä hankkimaan. Mutta isällä ja äidillä ei ollut mahdollisuuksia tarjota minulle mitään ylellisyystavaroita. Housutkin sain vasta silloin, kun ne olivat ehdottomasti välttämättömät.

Ja milloin on mies tullut sille ijälle, ettei hän enää tule toimeen ilman tuota kaksihaaraista alaruumiin suojusta?

Siitä voi olla eri mieltä. Mutta kun minä olin kolmevuotias, oli viisivuotinen veljeni Kusti jo kaksi vuotta housuissa astellut. Pienen laskun kautta päässet selville, että silloin juuri oli tullut se merkilinen elämäni hetki, jolloin minunkin, vanhempieni periaatteiden ja varallisuussuhteiden mukaan, oli tämä lisävaatekappale saatava. Silloin piti minustakin tulla housujalkamies. Siihen asti olin pitänyt mekkoa, joka ylty nilkkaan saakka. Ja sen

helman alta vilkkoi kirjavat sukat ja vaattetöppöset. Paita tietysti oli mekon alla, ja päässä oli pieni riepu hapsien peittona.

Muistan, että pienessä torpassa siellä Kolkon rannalla, jossa elimme, oli ollut kangaspuut. Äiti

»Painuin särkynein mielin keräämään kareita permannolta».

oli kutonut aivinaa. Sitten poikkesi räätäli Remes pieneen pirttiimme ja leikkasi äidin kutomasta kanakaasta kaikkiaan kuuset housut: kolmet isälle, kahdet veli Kustille ja minulle yhdet, ensimmäiseni. Oli tietysti onni sekin, että sain sillä kertaa ainoastaan yhdet. Jos niitä olisi ollut kahdet, tuskin tänä kauniina päivänä tietäisin, mitkä olivat ensimmäiset.

En ryhdy kuvailemaan ensimmäisiä housujani. Monta ommelta ei niissä ollut. Nuoralla ne kiinnitettiin olan yli. Ensimmäisenä päivänä, jolloin niissä käydä tepastelin, ylpeilin niistä kuitenkin ehkä yhtä paljon kuin kuningas Salomon kultapäärmeisestä purppuraviitastaan. Mutta surukin sekaantui samassa riemuuni. Huomasin pian housut haitallisiksi.

Katsokaa, se tapahtui näin. Me istuimme aamiaiselle pöydän ääreen. Tahdotko tietää herkut, joita söimme? Silloin oli suuri nälkävuosi, halla

oli vierailut maassa. Monessa mökissä oli niin kova hätä, että syötiin murheen leipää ja juotiin kyyneleitä. Meidän torpassamme Kolkon rannalla saattoi äiti kantaa pöydälle leivän puoliskon, suolakupin ja tuopin harmaata maitosintua. Siunattuansa aterian isä leikkasi leivästä palasen kullekin; suolaa nosti jokainen kupista eteensä pöydän reunalle. Siihen painettiin sitten leipäpalasta ja haukattiin. Suolapaikkoihin oli pöydän reunaan kaivertunut erityisiä kuoppia. Jokainen perheenjäsen tunsi niistä kyllä omansa ja osasi istua sen ääreen.

Leipäpalasta pöytään painaessa ja haukatessa kirposi siitä muruja, varsinkin lapsien avuttomissa käsissä. Mutta meidän torpassa ei joutanut ainoakaan muru hukkaan. Minulta ne olivat näihin asti karsisseet mekon helmaan, josta minä ne sain helposti suuhuni kootuksi. Mutta nyt — niin, minulla ei enää ollutkaan helmaa. Palaseni purtuani tapailin turhaan muruja; näin, että ne olivat pudonneet lattialle.

Leivän murut lattialla! Se oli minusta tavaton vahinko ja loukkaus. Pyrskähdin itkuun ja painuin särkynein mielin keräämään kareita permanolta. Se oli vaikeaa työtä. Itkiessäni pyysin äidiltä, että hän antaisi minun pitää aina mekkoa.

— Lapseni, vastasi äiti, sinun pitää miehistyä, saada miehen pukineet ja miehen tavat. Sinun täytyy oppia syömään leipää murentamatta sitä.

Niin minun pitää tehdä, päätin itsekseni. Ja vähitellen tyyntyneenä kolmevuotinen uros vetäytyi ensimmäisissä housuissaan ylös pöydän alta. Hän alkoi sitten miettiä miehistymisen ihmeellistä ongelmaa.

2. „Pekka siunaa vain isää.”

Kuinka monta päivää, viikkoa tai kuukautta lienen jo housuissa vaeltanut, sitä en muista. Kokonaista vuotta ei toki vielä ollut mennyt, sillä housuja oli paikattu vasta yhden ainoan kerran.

Eräänä iltana syksykesällä riisuin ne pois, ja äiti käski minut sänkyyn. Se oli uunintaka-seinällä. Äitikin nukkui siinä. Sisko Miina oli paimenena suuressa talossa, jossa isäkin teki viikkotyötä. Kusti veli oli »ajelluksella». Hän kierteli kyliä toimitellen kaikkialla pieniä käskyjä saadakseen elatuksensa ja jos mahdollista hiukan kotimökkiinkin vietävää.

Kun olin peitteen ylleni vetänyt, kysyi äiti:

— Kuinkas nyt sanotaan?

— Ei Pekka tiedä, vastasin.

— Pitää siunata, lapseni.

— Ei Pekka muista.

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon isää, äitiä, Miinaa, Kustia ja Pekkaa! luki äiti edellä.

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon isää! sanoin minä.

— Ja äitiä, Miinaa, Kustia ja Pekkaa! jatkoi äiti.

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon isää! toistin minä tietämättä oikeastaan mitä sanoin.

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon isää, äitiä, Miinaa, Kustia ja Pekkaa! Sano niin, lapseni! kehoitti äiti.

— Pekka siunaa vain isää, vastasin minä. Ja sitten minä jälleen toistin sanat: Jumala siunatkoon ja varjelkoon isää!

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon pikku Pekkaa! lausui äitini.

Hänen äänensä tuntui sanomattoman helältä. Ja minä huomasin hänen kätensä värisevän, kun hän laski sen siunaavasti otsaleni.

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon isää, sopersin minä ja — nukuin.

Äiti oli istunut kauan valveella vuoteen luona ja ihmetellyt poikansa omituista itsepäisyyttä, joka oli häntä syvästi liikuttanut. Sen täytyi hänen mielestensä merkitä jotakin. Olikohan isä jossakin vaarassa...? Jumala suojelkoon häntä! Pikku Pekan tähden.

Se oli ollut äidin viimeiden ajatus, kun hän sinä iltana vaipui uneen ~~Y~~olkivuoteella pienen poikansa vieressä.

Jällestä päin sain sitten kuulla, että isä oli sinä iltana todellakin ollut suuressa vaarassa, mutta

»Pekka siunaa vain isää . . .»

pelastunut siitä. Talossa, jossa hän palveli, oli tiili-tehdas. Tuona merkillisenä iltana oli isäntä määrännyt kaksi työmiestä soutamaan tilattua tiililastia Kolkonjärven yli. Toinen työmiehistä oli isäni. Mutta juuri kun rannasta oli lähdettävä, kutsuikin isäntä hänet hevosia kengittämään ja lähetti toisen, yksinäisen miehen, hänen sijaansa. Järvellä viskasi kova tuuli laineita tiiliveneeseen, joka upposi. Molemmat soutajat hukkuivat. Siitä kohtalosta oli Jumala minun isäni varjellut.

Myöhemmin kertoi isäni, että kun hän sen viikon päätyttyä pyhäksi kotiin saapui, kantoi riemuitseva äiti häntä vastaan nelivuotiaan poikansa sanoen: — Tässä näet Jumalan enkelin, jonka rukous pelasti sinut.

Olinko Jumalan enkeli vaiko ainoastaan itsepäinen poikanen, sitä en tiedä. Mutta uskon, että Jumala kuulee ne rukoukset, jotka lasten suu soper-taa vanhempiensa puolesta.

3. Ihmeellinen urotyö.

Se tapahtui keväällä, maiden paljastuessa.

Lienenkö ollut viiden vuoden vanha. Viikon alussa oli isäni mennyt työhön isäntätaloon. Veljeni ja sisareni olivat maailman kylillä, paimenessa ja muussa pikku hommassa.

Talvi olikin ollut kova. Puute tahtoi aina tunkeutua vieraaksi pirttiimme, vaikka en minä sitä paljoa muista. Olin nuorin, isän, äidin ja sisarusten lemmikki. He kärsivät kaikki minun puolestani.

Nyt olivat he kaikki poissa ansiota etsimässä. Äitini ja minä asuimme kahden töllissä.

Köyhä äitini oli viisas äiti, ja hyvä kasvattaja hän oli. Mutta hän saattoi erehtyä. Ja hän erehtyi eräänä päivänä.

Hänellä oli asia mennä käymään kilometrin päässä sijaitsevassa naapuritalossa. Oli keskipäivän aika. Minä nukuin sitkeää unta laajassa sängyssä vanhan rakkaan vällyn alla. Jos olisin valveella ollut, olisi äiti ottanut minut mukaansa, mutta nyt hän ei hentonut keskeyttää untani. Hän päätti jättää minut nukkumaan.

Mutta jos poika havahtuisi äidin poissa ollessa? Jos äitiä etsien juoksee yksityisiin metsään tai jää maantielle ajajien jalkoihin?

Se oli estettävä.

Äiti astuu ulos, painaa pirtin oven tiiviisti kiinni ja salpaa sen tanakasti ulkopuolelta.

Viivynhän sangen vähän aikaa kylässä. Poika maata tossottaa koko ajan, tahi jos vähää ennen tuloani havahtuukin, saa hän sen ajan tuvassa yksin viihtyä. Näin itsekseen miettien läksi äiti matkaan.

Olipa hänen mielensä kuitenkin ollut rauhaton. Hän päätti olla joutuisa ja heti palata.

Mutta talon emäntä, kielas ja hyväntahtoinen ihminen, rupeaa kahvipuuhiin.

»Istu nyt, muori kulta! Eihän poikaasi siellä sudet syö. Lämmitä sydäntäsi varikupilla, joka heti valmistuu!» Niin haastaa hän mairitellen.

Ja kahvi oli siihen aikaan harvoin tavattavaa herkkua, varsinkin töllin vaimolle. Kiusaus oli suuri. Äiti jäi odottamaan.

Kahvi valmistuu. Juodaan kuppi. Haastetaan välillä. Juodaan toinen.

Silloin äiti kiiruhtaa matkaan. Tie on märkä. Kevättulvan täyttämiä lätäköitä ja puroja täytyy kiertää. Mutta talon ja töllin välinen taival on kuitenkin heti kuljettu. Rientäähän siinä äiti lapsensa luo. Hän lähestyy mökkiä lehdettömän lepikön ohi. Veräjä jo näkyy.

Mutta mitä! Valkopäinen poika, suun täydeltä itkien, rientää siitä häntä vastaan.

Mitä on tapahtunut? Ketä on käynyt pirtissä, joka oli ulkoa salvaattu? Ken laski pojan ulos? Nämä kysymykset ennätti äiti ajatuksissaan tehdä.

Hän tempasi pojan käsivarrelleen ja riensi töllille.

Ovi oli tiiviisti kiinni. Äiti tuntee, että salpa on ihan paikoillaan, kuten hän oli pannut.

Äidilläni ei ollut tapana siunailla tyhjiissä asioissa. Kironnut hän ei koskaan. Mutta nyt hän sanoi:

»Hyvä Jumala! Mitenkä tulit ulos, lapseni?»

»Ikkunasta», nyhkytin minä.

Äiti rientää sivuseinälle, ikkunan luo. Siinä on surkea näky.

Siruina kalliolla on töllin ainoan akkunan kaikki neljä ruutua. Mäsänä ovat huonot ilman ja sateiden hauristamat kehyksetkin.

Nyt tipahtivat kyöneleet äidin silmistä.

Ei hän suuttunut minuun; mutta hän oli kovin surullinen. Sitä nähdessäni tulin minäkin surulliseksi ja itkin niin, itkin niin... Ja me molemmat itkimme, äiti ja minä.

Miksi olin tehnyt niin äärettömän tyhmän teon, sitä tiedusteli minulta äitini.

«Ja minä koetin kertoa.

— — —

Minä havahduin kohta äidin mentyä. Pötkötin kuitenkin edelleen sänky-lämpimässä, peitteen alla, yksinäisyyttäni aavistamatta.

Mutta kun pirtissä oli niin hiljaista, kapristivat hiiret sillan alta sen päälle ja alkoivat siinä tehdä leikkiänsä. Ne siinä hiipasivat sinne tänne ja pitivät outoa vikinää. Se sattui korviini.

Minä säikähdin. Hyppäsin vuoteelta ja katsahdin ympärilleni.

Kaikki oli tyhjää. Hiiretkin olivat kiirehtineet loukkoonsa.

»Äiti!» parkasin.

Ei vastausta.

Ovea vasten karkasin.

Ei auennut.

Pientä sydäntäni pöyristytti kamala pelko.

Olin sisareltani ja veljeltäni jo ehtinyt kuulla kolkkvoja kaskuja, joita kylän ajattelemattomat mummot olivat kertoneet heille. He puhuivat ton-tuista, intikoista ja paholaisista, jotka muka usein kummallisimmalla tavalla ilmestyvät ihmisasuntoihin. Milloin ne muka tulevat räppänestä sisään, milloin nostavat hirsikerroksen ylös ja pujahtavat seinän välitse, milloin sillan alta, milloin mistäkin. Ovesta ne eivät kuulu koskaan tulevan.

Ja ne voivat tulla monessa eri muodossa, oli mulle kerrottu. Puina, eläiminä tuuliaispäänä ne voivat ilmestyä. Ihmisenäkin, mutta silloin niillä on hevosen jalat. Ja ne tulevat vaihtamaan kristittyjen ihmisten lapsia. Ottavat ne ja jättävät oman kummitapään penikkansa sijaan. Olipa mainittu paikkoja, jossa tuommoinen vaihdos on tapahtunut. — Kaikki nämä ovat turhia tyhmiä juttuja, joilla väärin lapsia peloitellaan. Minunkin mieleni oli tullut niistä kovin araksi.

Hst! Siellä jo riskaa jokin nurkassa.

Ehken se on tonttu, intikka, paholainen?

Minun täytyy päästä karkuun!

Ponnistin ovea vastaan vielä kerran, kaikin voimin.

Ei se auennut.

Silmäni sattuivat ikkunaan. Pelastuksen toivo välkähti pienessä sielussani. Minä katsahdin ympärilleni asetta etsien.

Sopella oli pitkä makkarahalko. Minä tartuin siihen kaksin kourin. Kaukaa kurottaen iskin sillä tarmoni takaa ikkunaan. Toinen puoli ruuduista oli pirpana ulkona.

Kas niin! Toinen isku vaan. Ja niin oli minulla pääsy vapaa peikkojen kynsistä.

Osasin jo mennä varovasti särkyneiden lasisirpaleiden ylitse.

Siellä ulkona huokuivat keväiset tuulet. Lehdet eivät olleet vielä puhjenneet. Maa oli musta. Luimpahkoja vilkkui vielä sieltä täältä, ikäänkuin valkeita vähän likaantuneita lampaita. Kiipesin pirtin lähellä olevalle kalliolle. Huuteilin siitä kaikkiin maailman ääriin äitiä.

Ja itkin.

Näin äidin vihdoin tulevan ja aloin juosta vastaan. — — —

Ja surkein mielin me nyt seisoiimme siinä tuhotyötäni katsellen.

Silmäilimme maassa välkkyviä lasisirpaleita ja tyhjänä ammottavaa mustaa akkuna-aukkoa. Kun sen tukkeamme, kuinka pimeää onkaan siellä sisällä!

Ei ollut ainoatakaan ruutua, jonka olisimme voineet asettaa aukkoon tuomaan pirttiin valoa. Lasikaup-

»Ja me molemmat itkimme,
äiti ja minä.»

piaita ei ollut lähellä, jos meillä olisi ollutkin rahaa, millä olisimme ostaneet.

Töllin ainoa akkuna täytyi tukkia vaaterysyillä; sillä ulko-ilma oli vielä kylmää.

Pimeä oli pirtti. Pimeä asujanten mieli. Valon saamiseksi pirttiin pidettiin joskus ovea auki, mutta silloin tuli kylmä.

Ei muuta keinoa, täytyi aina polttaa pärettä. Mutta ne loppuivat.

Ja mitä sanoo isä?

Mitä isä sanoo? siinä kysymys, joka peloitti yhtä paljon sekä äitiä että minua. Päätettiin häneltä aluksi salata asian oikea syy. Myöhemmin sitten tekisimme täyden selvän.

Isäni ei ollut mikään häijy isä. Kiivas hän vain oli. Mutta ensimmäisen kiivauden asetuttua oli hän aina ihmeen hellä.

Lauantaina hän tuli kotiin.

Oikein kauhistuin, kun näin hänen ensiksi kiinnittävän synkän katseen vaatteilla tukittuun ikkunaan.

»Mitä tämä?»

»Tuuli pudotti lautoja katolta. Ne kaatuivat ikkunaan ja särkivät sen», selitti äiti. Hän valehteli aivan silmää räpäyttämättä. Mutta sitä hän ei tehnyt itsensä tähden, vaan minun tähteni, ettei isä kiivaudessaan minua kovasti kurittaisi.

Isä läksi heti naapuritaloon, sai sieltä lainaksi tallin ikkunan ja kiinnitti sen seinään.

Silloin tunnustimme me hänelle kaikki, anoimme anteeksi ja kerroimme, kuinka olimme surreet.

Isä ei virkkanut mitään, pyyhkäisihän vain karkealla kädellään jotakin kosteaa pois sieltä silmän nurkasta.

Lainatusta tallin-akkunasta tuli valoa pirttiin. Ja valo ja lämpöä loi mieliin töllin asujanten keskinäinen rakkaus.

4. „Pane ikkunalle, Pekka!”

Vuosi on kulunut edellisestä tapahtumasta. Halla oli taasen vierailut seudulla. Puutetta oli kärsitty töllissä kaiken talvea. Ja se oli pitkä talvi. Sen yli oli kuitenkin päästy. Ja nyt oli kevät. Lumi oli hävinnyt metsistä ja ahoilta, mutta ei puute Kolkon pienestä mökkipahasesta.

Isä oli nytkin poissa kylän töissä. Kusti oli sairastellut ja pysyi kotona. Minä en ollut vielä koskaan yrittänytkään pienen pihamaan ja sitä ympäröivän läheisen lepikkometsän ulkopuolelle.

Äiti itki usein. En tietänyt, miksi hän itki, mutta eräänä iltana käsitin sen.

Sitä iltaa en unhot. Äiti otti silloin pienen kakkaran karheaa leipää. Kasan hän siitä ensin leikkasi itselleen, isomman osan jakoi Kustille ja minulle.

— Viimeinen kakkara leipää, poikaseni, sanoi hän. En tiedä, mistä saan aamulla einettä itselleni ja teille.

Ja äiti alkoi kovasti itkeä. Kyyneleet valuiivat virtana, nyyhkytys täytti töllin.

Kusti osasi hyvin Isämeidän rukouksen. Hän osasi paljon muutakin. Sillä hän oli lukenut ahkerasti ja hänellä oli hyvä muisti. Hän tarttui nyt äidin kaulaan ja sanoi:

— Älä itke, äitini! Minä rukoilen: »Isä meidän, joka olet taivaassa. Anna meille tänä päivänä jokapäiväinen leipämme!»

Muistan, että äidin mieli ilostui. Hän puristi meidät syliinsä ja sanoi, ettei taivaan Isä voi unhottaa kahta pientä lastaan.

Ja siinä uskossa me nukuimme onnellisina.

Kevätaurinko oli jo korkealla taivaalla, kun Kusti ja minä seuraavana aamuna heräsimme. Lintujen helskyttävä laulu kuului lehdosta. Ne iloitsivat, vaikka niillä on eine avarasta metsästä etsittävä. Iloisia olimme mekin aluksi. Mutta sitten kävi meille kuin pienille linnunpoikasille, jotka turhaan odottelivat emoa pistämään hyönteistä supukaiseen suuhun.

Ikävällä mielellä aloimme pian kaipailla äitiä.

Häntä ei kuulunut.

Mieleen juhtui eilinen ilta ja viimeinen karhea kannikka. Samalla hiukasi nälän paikalta pientä vatsaa. Mieli surkeni. Autiolta ja tyhjältä tuntui tölli, ylenannetulta elämämme.

— Äiti! äiti! nälkä on! huusin minä itkien.

— Älä itke! äiti on leipää etsimässä, lohdutti Kusti.

Mutta yksinäisyyden ja onnettomuuden tunne täytti pian hänenkin luottavan sydämensä. Kohta itkimme molemmat kilpaa, valitimme ääneen elämän katkeruutta.

Mutta ulkona paistoi kirkas aurinko, lehto humisi herttaisessa aamutuulella, linnut visertelivät iloisina ilmassa ja oksilla.

Kun kuulin sitten puhuttavan lasten enkeleistä, jotka näkevät taivaallisen Isän kasvot, ajattelin, että enkelimme meille sinä aamuna lohdutusta toimitti.

Kun olimme näet jonkun aikaa yhdessä itkeneet, kuulumme askeleita ulkoa. Lakkasimme heti valit-

— leikasi paksun leipäkimpaleen kummallekin —

tamasta; sillä arvasimme äidin tulevan. Lähestyimme ovea. Mutta sisään astuikin vieras vaimo.

Vieras ihminen oli minulle outo näky. Hyvin harvoin oli kukaan muu kuin isä, äiti, Miina tai Kusti astunut kynnyksen yli tölliin. Vaikka se olikin kylätien varrella, ei se voinut houkutella ketään sisään pistä-

tymään. Varakas ei sinne viitsinyt mennä, eikä puutteellinen osannut sieltä mitään hoivaa etsiä. Silloin tällöin toi joku talon muori kehruksia äidille, tahi isäntä kävi isää työhön käskemässä. Siinä kaikki vieraat. Ja lapset, jotka harvoin muita ihmisiä näkevät, niitä aina tavallisissakin oloissa pelkäävät. Mutta kun kohtalomme tuntui minusta ylenmäärin onnettomalta, kutistui koko olentoni säikähdyksestä, ja minä parkasin itkemään täyttä

suuta. Kusti ei enää pelännyt ihmisiä. Mutta nähdes-
sään minun ankarasti parkuvan yhtyi hän sää-
listä itkuun.

Vieras, kirkonkylään menevä ystävällinen vaimo,
koetti lohduttaa meitä. Hän oli kuullut tielle vali-
tuksemme ja poikkesi siitä syystä tölliin.

— No, poikaset, älkää toki noin huutako! Sano-
kaa, mikä teitä vaivaa! Eikö äitinne ole kotona?

Mutta me emme vastanneet mitään. Itkuamme
kuitenkin hellitimme.

— Jos teillä on nälkä, annan minä teille evästäni.
Vai joko olette syöneet?

— Ei meillä ole leipää, sanoimme yksin suin.

— Onkos teillä nälkä.

— On.

Vaimo aukasi töllin jakkaralla eväsnyyttinsä, leik-
kasi paksun leipäkimpaleen kummallekin, vieläpä
hiveli hiukan voitakin mausteeksi.

Innokkaasti tartuimme kumpikin saaliiseemme ja
aloimme sitä ahkerasti maistella. Itkusta ei enää
ollut kysymystäkään, vaikkakin vesikarpaleita lienee
vielä vierinyt ahavoituneita poskia pitkin.

— Kas niin, ettehän enää itke? Tuleehan äitinne
kohta, sanoi vieras.

— Ei itketä, sanoi Kusti.

— Ei itketä, toistin minä.

— Se on hyvä. Terveisiä äidillenne!

Hän oli jälleen sulkenut eväsnyyttinsä, taputti
minua poskelle ja läksi.

Asetuimme töllin akkunan ääreen. Siinä tuon
tuostakin haukkasimme palasesta ja katselimme

lintujen leikkiä oksalla. Murhetta ei ollut enää. Kevät tuntui meistäkin keväältä.

Palanen lyheni kummankin kädessä hyvää vauhtia. Ja ihme ja kumma! Kuta ahkerammin sitä puri, sitä makeammalta se tuntui.

Yht'äkkiä lakkasi Kusti syömästä. Hän muuttui hyvin totisennäköiseksi.

— Pane ikkunalle, Pekka! Äidilläkin on nälkä. Niin sanoi hän minulle ja laski samassa oman palasensa kannan ikkunalle lujasti päättäen olla sitä maistamatta.

Minä epäröitsin. Leipä tuntui kovin makealta.

— Pane ikkunalle, Pekka! toisti Kusti. Äiti on säästänyt meille monta palaa.

En voinut epäröidä enää. Muistan, että jonkinlainen lämmin tunne kuohahti povessani. Laskin palasen jäännöksen laudalle ja olin kovin onnellinen.

Kaksi palasen puoliskoa napotti siis ikkunalaudalla. Emme katsoneetkaan niihin, pysyäksemme paremmin päätöksessämme. Mutta kun äidin sini-ruutuinen päáliina näkyi töllin ovelsa, tempasimme me riemulla palaset ja annoimme ne hänelle.

Silloin me kaikki kolme olimme rikkaita ja onnellisia.

Se sinun täytyy uskoa.

5. Siperian tiellä.

Näinä aikoina näin kaksi miestä, joiden hahmot ovat aina mielessäni säilyneet. Ja kummallisen vastakkaisilla tunteilla heitä ajattelen. Molemmissa on kyllä jotain hirmuista. Ja kuitenkin ensin näkemäni miehen muisto herättää sääliä ja miltei rakkautta, toisen pelkkää kammoa ja katkeruutta. Siitä huolimatta oli edellinen Siperiaan matkustava murhamies, toinen rikas talonisäntä, joka kenties ei ole muuta tappanut kuin hyvän uskoni ihmisiin.

Muistan ne kaksi kesäkuvaa, joissa nämä miehet ilmenevät. Yleensähan kaikki aikaisimmat muistoni liittyvätkin kesään. Talven aikana on töllinlapsi sulettu ahtaaseen pieneen pirttiin, ja silloin hänen muistinsakin on niin ahdas, ettei siihen juuri mitään mahdu. Mutta kun kevään lämmin vapauttaa kahleet ja laajentaa maailman, silloin avartuu pienokaisen sielukin ja kokoaa havaintoja muistojen aarteistoon.

— — —
Äiti lypsi Vyötikkiä, ainoata rakasta lehmäämme. Minä puuhasin lapsen askareissa pihanurmella. Vaikka ilta olikin saapumassa, ei kasteesta eikä viileydestä vielä ollut tietoakaan. Äiti oli hyräillyt tavallisen tprui-säveleensä ja saanut kiuluunsa kohtuullisen

maitomäärän ja kantoi sitä pihan yli pieneen aittapöksään. Minä harasin kädelläni kahden kiven väliin kertynyttä rikkakasaa ja sain aavistamattani kouraani — sisiliskon. Säikähtäen viskasin sen pois kädestäni ja kuulin samalla ajajan rattaiden jyrähdysten tiellä töllin veräjän kohdalla. Ne sei-

»Minnekä teitä viedään?»

sahtuivat siihen ja niiltä laskeutui pihaamme kaksi outoa miestä.

Katseeni kiintyi yksinomaan toiseen niistä. Hän oli synkeän näköinen, kookas ja harteava. Kun hän astui, kuului rautojen kalina; sillä hänen jalkansa olivat raskaissa kahleissa.

Hämmästyksissäni juoksin äidin luo, joka juuri tuli aitasta. Kahlehdittu mies selitti, että hänellä oli kova jano. Kun hän näki äidin maitoa kantavan, oli hän pyytänyt kulettajansa seisauttamaan, että hän saisi juoda.

— Minnekä teitä viedään? kysyi äiti silittäen minun hivuksiani.

— Kyllä minä olen Siperian tiellä, vastasi mies kolkosti.

Olin jo ennen kuullut mainittavan Siperian nimen. Tiesin, että se oli kaukainen hirveä paikka, jonne julmimmat pahantekijät vietiin. Ja minä katsoin pelosta väristensynkeän miehen ahavoituneita kasvoja.

— Siperian tiellä! Minkätähden? tiedusti äiti.

Miehen kasvot vavahtivat. Mutta vähän aprikoituaan hän vastasi kuitenkin:

— Tein murhan.

— Ketä vastaan te nostitte kätenne?

— Ei se ollut etäinen.

— Ken sitten?

— Naapuri ja ystävä.

— Mutta minkätähden? kysyi edelleen äiti.

— Mitä syytä juopunut tarvitsee. Olin päissäni.

Äitini mainitsi siinä jotain väkijuomain tuottamasta onnettomuudesta ja meni noutamaan maitoa. Minä jäin katselemaan vankia. Enkä osannut häntä ollenkaan pelätä, kun hän lähestyi minua, nosti kädellään leukaani ja katsoi minua silmiin pitkään ja melkein hellästi. Samassa palasi äiti.

— Taidatte olla perheellinen mies? kysyi hän.

— Jäi vaimo ja kolme lasta, vastasi vieras.

— Kylläpä on sitten raskas matka. Mitenkä sen kestätte?

— Vaikka sydän mätää tippukoon, ei silmistä kyynel tipu, sanoi kahlittu koleasti, tapaili rahan-
kolikkoa taskustaan, mutta kun äiti teki epäävän liikkeen, kiitti hän maidosta ja kääntyi pois.

— Kuulkaa; huusi äiti. Te tapaatte vielä vaimonne ja lapsenne.

— Niinkö minä? lausui vanki kääntäen päätään veräjältä mennessään. Ja missähän sitten?

— Taivaassa.

— Se on teidän kaltaisianne varten, ei Siperian murhamiehiä.

— Kaikkia varten, huusi äiti. Mutta rattaat olivat jo alkaneet jyristä, enkä tiedä, vieläkö vanki näitä sanoja kuuli.

Minä olin ensi kerran katsahtanut elämän pohjattomaan synkkyyteen. Pieni olemukseni oli siitä pitkiksi ajoiksi tasapainonsa kadottanut.

6. „Puulla päähän.”

Nyt tulee se toinen hirmuinen mies.

Kusti veli oli erittäin nokkela marjanpoimija. Aikaiseen alkoi hän ottaa minuakin mukaan marjaretkilleen. Mutta minä jäin ainaiseksikin huonoksi marjamieheksi. Kun Kustilla oli jo tuokkosensa täynnä kauneita mansikoita tahi vaaraimia, oli minulla omani vasta »pohjapeitoillaan». Ja vähäkin saaliini oli kehnoa, siinä oli suuri osa raakiloita ja paljon roskaa.

Mutta vaikka minulta yhteisillä marjamatkoillamme puuttuikin oman menestyksen tuottama tyydytyksen tunne, en niistä kuitenkaan olisi hentonut luopua. Olihan riemu kulkea ahoilla, hyppiä kiveltä kivelle ja tuntea ympärillään päivänpaistetta ja suvisten tuulten suhinaa. Siksi kärsin tyynesti kykenemättömyyden tunteen aiheuttaman nöyryytyksen ja sen monta kertaa pistävän, vaikkakin aina veljellisen ivan, jolla Kusti kohteli saamattomuuttani.

Kun Kusti kotitölliä lähestyessämme täydet tuokokset käsissään lasketteli minulle tavallisen lorunsa:

»Pekutti lekutti,
portin pieleen kekutti»,

joka merkitsi samaa kuin: »alapas juosta porttia avaamaan», niin pinkasin minä aina edeltäpäin raivaamaan tietä kannettavalle suurelle saaliille ja tein sen yhtä iloisesti, kuin jos kaikki tämä suuri hyvä olisi ollut minun kokoamani.

No niin, me olimme taas kerran mansikoita poimimassa, Kusti ja minä. Olimme kulkeneet kauas kotitölliä, peloittavan kauas minun mielestäni. Olimme löytäneet kauniin ahon tien laidasta. Siinä oli marjoja aivan punaisenaan. Kustin sormet liikkuvat vikkelästi. Ja minäkin pistin tuokkoseeni monta mansikkaa. Leppälintujen liverrystä kuului koivun latvasta, aurinko paistaa heloitti kirkkaasti. Taivaslaki oli kuulas ja korkea, ja marjamiehet jatkoivat riemuiten poimimistaan.

— Ketä viikareita minun ahollani on? kysyi silloin ankara ääni tieltäpäin.

Katsahdin sinne ja näin siellä seisovan kookkaan miehen kirves kädessä, visakoivuinen halko olalla.

— Se on Riemulan isäntä, kuiskasi Kusti. Hän on vihainen mies.

Viimeksi mainittua seikkaa ei Kustin olisi tarvinnut selittää; minä huomasin sen kyllä miehen sanojen kovuudesta ja kiukkuu sädehtivistä silmistä.

— Mitä siellä teette? kysyi mies tylästi.

— Mansikoita poimimme, vastasi Kusti.

— Sen saatte jättää tekemättä minun maillani.

— Mutta eihän meillä itsellämme ole maata. Ja marjoja pitäisi meidänkin saada, arveli Kusti.

— Poimikaa sen talon maalta, jonka alueella asutte!

— Olemme sieltäkin poimineet.

»Tuo tänne tielle, minä lyön puulla päähän —»

— Vai niin, siis alkakaa lapata täältä! Muuten teidät paha perii.

Kusti kiirehti pois aholta. Mutta minä pelosta pökeltyneenä kompastuin, jolloin tuohinen singahti

kauas kädestäni ja vähät marjani hävisivät heinikkoon. Minä puhkesin epätoivoiseen itkuun.

Pidätettyäni hiukan parkumistani kuulin Kustin lähestyvän vuoroon houkutellen vuoroon toruen minua. Hänet keskeytti Riemulan isännän ääni joka karjui hänelle:

— Mitä sinä siitä vunukasta muassasi kulettele? Tuo tänne tielle, minä lyön puulla päähän, niin herkiää hän vunukoittelemasta!

Minä kauhistuin, niin että vereni oli hyytyä. Näin julmaa puhetta en ollut ennen kuullut. Puulla päähän siitä syystä, että poimimme metsästä marjoja, jotka Jumala näytti sinne kylväneen juuri köyhiä lapsia varten.

Kusti lähti taluttamaan minua kotia kohden, ja julma mies meni menojaan. Vaikka oli lämmin heinäkuun päivä, värisytti minua. Vasta mökkimme portaalla huomasin, että tuokkoseni oli jäänyt aholle. Palasin siis aivan tyhjin käsin tältä synkimmältä marjamatkaltani.

Mutta Riemulan isännästä tuli aikaisimman nuoruuteni hirmuhaamu. Sanottiin vain: »Kovanen tulee!» ja silloin olin heti peloissani ja hiljaa kuin jänis pehkon takana.

Ja hänen armottomiin käsiinsä minun piti vielä joutua.

7. Loisen lasten kova osa.

Pienestä mökistä, josta on mieleeni jäänyt monta herttaista muistoa, täytyi meidän muuttaa pois. Se oli näet kovin huonontunut eikä maan ja mökin omistaja sallinut sitä korjailla. Hän tarvitsi töllin heinäladoksi eikä siis enää voinut sitä mitenkään luovuttaa meidän asuttavaksemme.

Meidän täytyi niin ollen jättää hyvästi lapsuuteni rakkaalle töllille, jonka karstainen katto ja savuttuneet seinät olivat minusta niin kauniit. Saimme joksikin aikaa asunnon Riemulan suuren tuvan sopeessa, jouduimme loisiksi.

Riemula oli myöskin Kolkon rannalla. Ja se vieras maailma, johon siellä sain tutustua, tuntui kovin kolkolta ja tylyltä. En tiedä, miksi taloa sanottiin Riemulaksi. Kaiketikin senvuoksi, että talonväki silloin eli siellä riemullisesti ja rikkaasti.

Talon maalta oli äsken myyty metsää, ja isännällä oli runsaasti tukkirahoja. Niiden avulla vietettiin nyt Riemulassa hyviä päiviä.

Tämän rikkauden rinnalle täytyy minun tähän piirtää köyhyyden synkeä kuva, elämäni mustin muisto.

Oli muutaman kevätpäivän aamupuoli. Muistan sen elävästi vuosikymmenien takaa. Kovanen oli

perheineen syönyt aamiaisaterian pirtin pitkällä pöydällä. Sitten he asettautuivat ettoneelle, paneutuivat aamiaisen jälkeiselle levolle. Itse Kovanen

»— ja äiti vakka käsivarrella astui ulos».

nukkui pirtin perimäisessä sängyssä. Muut perheen jäsenet mikä missäkin.

Kustia ja minua ei nukuttanut. On nimitäin niin hullusti, ettei nälkäistä nukuta. Ja meillä oli nälkä. Emme olleet ainakaan sinä aamuna Jumalan viljaa maistaneet. Mutta nyt oli äiti tuonut kylästä kapan ohria. Ne vei hän juurikopassa Riemulan saunaan. Sen sopessa olevalla käsitteillä hän niitä siellä jauhoi keittääkseen sitten puuroa nälkäisille pojilleen.

Me veljekset istuimme sillä ajalla pirtin pitkällä rahilla uunin vierustalla ja katselimme akkunasta saunan ovea kohden, josta joka silmänräpäys odotimme äidin jauhovakkoineen ilmestyvän.

Me emme välittäneet muusta maailmasta; katsoimme vaan värähtämättä saunan ovea kohden. Olen vieläkin näkevinäni, kuinka ovi lopultakin aukesi ja äiti vakka käsivarrella astui ulos. Riemu jo hy-

kähteli mielessämme, mekin jo tunsimme itsemme rikkaiksi . . . Mutta silloin tuli kovan onnen isku. Saunan kynnyksen edessä äiti astui jollekin pyörivälle kalikalle, horjahti ja kaatui pitkälleen maahan. Jauhovakka kirposi kauas, ja toivotut jauhokullat pelmahtivat hajalleen lastukolle.

Maailma musteni silmissämme. Kun näimme nämä muutamat jauhopivot hukkaan joutuvan, vihiasi se mieltämme kuin suurin elämän onnettomuus. Me poloiset emme muistaneet ruokalevolla olevaa talonväkeä emmekä ankaraa isäntää. Me parkasimme siinä yhdestä suusta.

Silloin isäntä nousi julmistuneena vuoteeltaan ja lähestyi rahia, jolla istuimme. Kovanen osoitti sillä hetkellä, että hän oli kova mies. Jollemme olisi sitä ennen tietäneet, saimme sen nyt kauhealla tavalla kokea. Meillä veljeksillä oli pitkä vahva tukka. Säälittä tarttui hän toisella kourallaan minun, toisella veljeni hiuksiin. Niistä riiputtamalla kantoi hän meidät pirtin yli ja viskasi meidät ulos ovesta kuin koiranpennut. Sitten paiskasi hän oven kiinni, sulki sen sisältä säpillä ja heittäytyi jälleen tyytyväisenä vuoteelleen.

Äiti näki, miten meidät ulos heitettiin. Hän kii-ruhti paikalle, sulki meidät syliinsä, itki kanssamme säikähtyneet sydämet jälleen levollisiksi. »Lapsia ne ovat loistenkin lapset eikä mitään koiranpentuja. Ei niitäkään saa sillä tavalla viskoa», lausui äitini.

Miten sitten ruokaa saimme, en muista. Mutta sen muistan, että äiti lähetti Kustin isän luo kertomaan tapahtumaa; itse läksi hän sillä välin tiedustelemaan toisista taloista ystävällisempää soppea suojaksemme.

8. Leikkikentältä asti.

Minun siis täytyi jäädä joksikin ajaksi yksin Riemulaan. Sen ajattelemisenkin tuntui peloittavalta. Mutta mikäpä auttoi. Ja olihan minulla leipäkannikka lohtuna. Sen ohessa saatoin odottaa äidin ja Kustin pikaista palaamista. Heidän poissaoloajaltaan jäi mieleeni yksi kokemus, jonka kerron tässä.

Talon isännällä oli kolme poikaa, joita ei rasi-tettu varhaisella työllä. Näin heidän leikkivän piha-maalla. Se oli yksinkertaista palloleikkiä. Kaksi poikaa seisoi noin parinkymmenen metrin päässä toisistaan ja vuoroon toinen ja toinen koetti heit-tetyllä pallolla saada sattumaan keskivälillä seiso-vaan kolmanteen poikaan. Hänellä, joka osasi heit-tää keskivälillä seisojaan, oli oikeus päästä keskelle ja satutettu siirtyi hänen sijalleen heittäjäksi.

Leikki näytti minusta kaikessa yksinkertaisuudessaan erinomaisen hauskalta. Minulla ei ollut koskaan ollut mitään leikkikaluja, ei edes palloakaan. Leikki oli minulle uusi ja outo, mutta ihana toimi.

Ihastuneena katselin, kuinka keskellä seisoja tyy-nellä notkeudella vältteli toisten heittoja ja kuinka nämä väsymättömällä kärsivällisyydellä koettivat tarkemmin ja tarkemmin tähdätä.

Tulin leikkijöitä lähemmäksi ja lähemmäksi. Silmäni kai paloivat halusta ja osanotosta, koska talon pojat minut huomattuaan kysyivät, tahtoisinko minä päästä mukaan.

— Tahtoisin, vastasin heti.

— Käy seisomaan toiseksi keskelle!

Seurasin heti kehottusta, ja pallonheitto jatkui.

Oikeastaan, sen olen sitten huomannut, leikki tulee hauskemaksi, kun on useampia osanottajia. Kun on useampia poikia keskellä, saa leikki siitä tietysti enemmän vaihtelua ja vilkkautta. On useampia tähdittäviä ja jokainen odottaa suuremmalla jännityksellä vaihtumistaan.

Pallo huiski yli pihamaan puolelta toiselle. Se muksahti seisomatoverini kylkeen. Tämä muutti heittäjäksi ja toinen tuli rinnalleni keskelle.

Taas sinkoili pallo. Minäkin varustauduin joka heitolla sitä karttamaan. Mutta ei se näyttänyt tavoittavankaan minua. Toveriini se jälleen sattui,

»Sen taakse pistäydyin suruani-
hautomaan»

joten hän pääsi heittäjäksi ja kolmas poika tuli rinnalleni. Tähänkin taas pian sattui pallo, niin että hänkin pääsi muuttamaan.

Aloin tarkastella ja huomasin, että minuun ei koskaan tähdätty. Ei yksikään noista kolmesta heittänyt palloaan vahingossakaan minua kohden.

Mieleni muuttui surulliseksi. Näin, että nämä lapset minua kokonaan halveksivat, vaikka olivatkin käskeneet leikkiin yhtymään. Siihen saakka avoin tunteeni loukkaantui. Vetäydyin pois toisten joukosta. Pihassa kasvoi suuri kuhmurakylkinen koivu. Sen taakse pistäydyin suruani hautomaan.

— He halveksivat minua, kun olen köyhän poika. Mutta minä en enää milloinkaan mene heidän luoksansa, en milloinkaan. Niin päättelin itsekseni.

Ensimmäisellä leikkikentällä, jolle yritin rikkaiden lasten kanssa, oli mieleni särkynyt sääty- ja luokkeroituksen teräviin särmiin.

9. Laukku-ryssä.

Yhden aikaisemman tuttavani olen unohtanut mainitsematta. Se oli arkangelilainen laukkukauppias Ivan Petrovitsh. Siitä alkaen kun äiti osti häneltä minun mekkokankaakseni urkon hyvää ja ihmeen koreaa karttuunia muka tavattoman huokeaan hintaan, olin minä tähän mieheen peräti ihastunut. Sittenkään, kun uusi ihana mekkoni jo vanheni ja lahoi, ei laukkuryssä muisto himmentynyt mielestäni, ja minun pieni sydämeni siunasi kauniin kankaan kaupitsijaa.

Ja kuitenkin saatoin minä hänelle suuren vahingon ja surun.

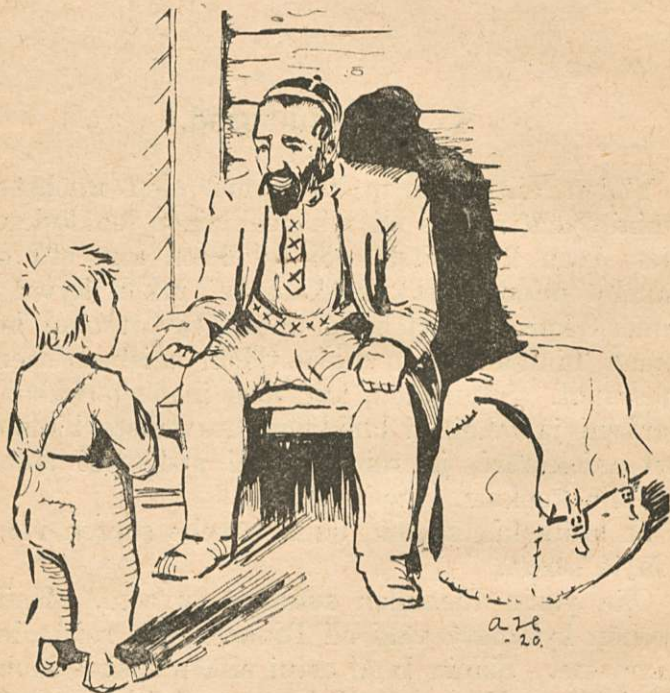
Olin yksin Riemulan suuressa tuvassa. Kaikki työhön kykenevä väki oli Rinnepellolla ruista leikkaamassa. Silloin Ivan astui sisään raskas laukku hartioilla. Hän asettui istumaan pitkän pöydän edessä olevalle rahille ja laski huoaten painavan kantamuksen permannolle. Samalla katseli hän ympärilleen ja lausui:

— A yksin out, pikku velih . . . a' miss' on kaikk' ihmiset?

— Ruista leikkaamassa tuolla Rinnepellolla, vastasin minä.

— A' meneh kutsumah, pikku velih . . . A' kylläh' ostavat jotakih, huiviih tai kankah'i.

Mielelläni riensin täyttämään Ivanin käskyä. Juok-

»A yksin out pikku velih . . .»

sin tuvasta poikki pihamaan, astuin yli maantien, joka raittia pitkin kulki pihan vieritse. Kiipesin sitten maantien viereiselle aidalla ja huusin tarmoni takaa Rinnepellolle:

— Tulkaa ostamaan! Täällä on laukkuryssä Ivan.

Leikkaajat eivät tahtoneet ottaa korviinsa huutoani, ja minä kirkahuttelin sitä aina ehtimiseen.

Silmäni olivat herkeämättä kiinnitetyt leikkuupellolle. Olin nyreänä mieleltäni, kun eivät näytäneet olevan halukkaita tottelemaan kehoitustani, ja minä huusin yhä kovemmin. Olisin niin mielelläni suonut Ivanille ostajia.

Yht'äkkiä seisahtuu jokainen sirppi, leikkaajat jäävät pivo täynnä ällistyneinä katsomaan tielle minun oikealle puolelleni. Minäkin kuulen rattaiden jyrinää sieltä päin ja käännyn katsomaan sinne.

Näin kaksi miestä hiljaista hölkkäjuoksua ajaen lähestyvän.

Toisen hatussa välkkyi kiiltävä tähti.

Katsahdin leikkuupellolle. Siellä näytti syntyvän levottomuutta. Moni tyhjenti hätäisellä liikkeellä kouransa, mutta jäi kuitenkin seisomaan paikalleen ja katseli vain ajajia.

Nämä ehtivät minun kohdalleni. — Missä on laukkuryssä? . . . sinähän huusit ostajia sille. Näin kysyi minulta kiireellä tähtiotsa herra.

Se on vallesmanni, kuulin pellolla kuiskailtavan.

Sitä kuullessani säpsähdin. Sillä, vaikka olinkin vielä pieni, oli jo mieleeni juurtunut kauhu vallesmannia kohtaan. Olin aika-ihmistenkin kuullut säikyttelevän toisiaan vallesmannin vieraaksi tulolla ja sillä, että vallesmanni tulee ryöstämään. Ei siis kumma, jos koko olentoni värisi vallesmannille vastatessani:

— Tulettekos te ostamaan vai ryöstämään Ivanilta?

Kujeellinen hymy näkyi molempien miesten kasvoissa, kun vastasivat minulle:

— Ostamaan, ostamaan. Me ostamme koko laukun.

— Missä ryssä on? . . . tuvassako?

— Siellä se on, salmalsin minä ja aloin juosta tupaan, arkana kuin metsäkoiran vainooma jäniksenpoika.

Mutta samassa hyppäsi vallesmannikin ja hänen toverinsa, jolla nyt huomasin olevan kokoon painuneen kyyräselän, rattailta alas ehättäen kintereiläni pirttiin.

* * *

Arkangelin mies istui siellä yksin tyytyväisenä tuvassa. Hän oli avannut laukkunsa, leiviteltyt kuniita kangaspakkoja rahille ja ihaili nyt niitä. Hyvällä kaupalla oli hän saanut kankaat velaksi Pietarista. Kun ne ovat myydyt, silloin saa Ivan laskea voittoa tselleen parisen sataa ruplaa. — Tuottava toimi, mutta vaarallinen.

Ja suurin kaikista vaaroista, mikä laukkuryssä saattoi kohdata, hyökkäsi nyt Ivanaa vastaan samassa oven avauksessa minun kanssani.

Ei tantereella nukkuva lapsi, joka havahtuessaan näkee kähisevän kärkeen lenkoavan itseään häntä vastaan, säikähdä enemmän, kuin nyt säikähtyi Ivan. Mitään aavistamatta hän myhäilevin katsein oikoi erään kangaspakan laitoja, kun näki vallesmannin pihan yli kiirehtivän pirttiin. Vimmatun nopeudella paiskasi hän kankaat laukkuunsa, kuristi sen suuta umpeen, heitti sen hartioilleen, tarttui

piikkipäiseen sauvaansa ja ojensihe suoraksi samassa, kun me astuimme ovesta sisään.

Kun Ivan loi katseensa meihin, näin minä siinä niin synkkää uhmaa, että se kerrassaan lannisti minut. Minä käsitin, että olin saattanut hänet suureen vaaraan, ja se murti mieltäni niin kovasti, että minun täytyi mennä uunin taakse itkemään...

Leikkaamassa olleita miehiä tuli tupaan ja seisautui ovipieliin. Näiden ja vallesmannin ohi yrittää Ivan astua pihalle, mutta vallesmanni astuu eteen ja sanoo:

— Ei vielä, ennenkuin teet selkoa, ken olet ja millä asioilla kuljet.

— A' Arkangelist' olen... Ivan Petrovitsh on nimeni... Passih on kulkeeh asioill' Suomessa'.

— Ja millä asioilla kuljet?

— Neuloi, nappei, naskalei, kampoi, veitsiih myön ja harjast ostan.

— Mitä on laukussasi?

— Harjaksii, neuloi, nappei, naskalei, kampoi, veitsiih.

— Ei siellä ole yhtään mainitsemistasi tavaroista. — Alas laukku hartioiltasi! komensi vallesmanni.

Ivan Petrovitsh tenäsi vastaan. Mutta väkivoimilla pakoitettiin hänet luopumaan laukustaan. Katselin uteliaana uunin takaa, miten laukku laskettiin rahille, avattiin ja pakka toistansa kauniimpaa vedettiin sieltä pitkälle pöydälle.

Kun laukku oli jo jotenkin pohjalleen tyhjenetty, heittäytyi sivulautsalla istuva Ivan sen päälle, puristi sen rintaansa vastaan ja sanoi:

— A' näit' en annah, vaikk' henkih' menköh'.

Ei se auttanut. Ivanin täytyi taas hellittää laukusta. Siitä vedettiin esiin joukko erinäköisiä silkkihuiveja ja silkkikankaita. Ivanin silmät leimusivat tulta tuota katsellessa.

Sitten alkoi tavarain arvioiminen ja mittaaminen. Vallesmannin muassa oleva kyyryselkäinen mies mittasi ja sanoi hinnan, ja vallesmanni merkitsi ne kirjaansa. Kun Ivanin mielestä tavaroita arvosteltiin kovin halvoiksi, intti hän vastaan ja sanoi mittaajalle:

— Jaa, jaa! Jumal' on sinun ruumihis noin käyristänt, ja vieläh toiseh tavaroit noin halpaah lahmaat.

Mitään eivät auttaneet Ivanin muistutukset. Kankaat kyynäröitiin, huivit luettiin, arvo ja määrä kirjoitettiin paperille. Hartaasta pyynnöstään sai Ivan suuren uuden laukkunsa tyhjänä takaisin.

Surullisesti heitti hän tyhjän nahkan hartioilleen ja läksi, passinsa näytettyään, astua luhnasemaan, enkä hänestä ole sittemmin mitään kuullut.

Vallesmanni kokosi tavarat rattailleen, huusi siten minua luokseen ja painoi käteeni hopeaisen rahan. Kiukusta musteni silloin silmäni, ja minä pauskasin kolikan maahan. En tahtonut maksua Ivanin tavaroista. Vallesmanni läksi ajamaan, ja minun vihaiset syytökseni seurasivat häntä.

Olin äärettömästi onneton. Surin suunnattomasti Ivanin vahinkoa.

— Vallesmannin puolella on laki ja oikeus; Ivan on salakuljettaja, lohdutteli äitini.

En ymmärtänyt paljoa laista ja oikeudesta. Jos siitä jotakin ymmärsin, niin käsitin, että minun suureksi tultuani on maksaminen laukkuryssälle kaikki; sillä minun huutoni oli johtunut vallesmannin ryöstämään.

Mutta laki ja oikeus on siinä asiassa jäänyt minulta täyttämättä.

10. Lapsenkin pitää punnita sanojaan.

Rakastettavin olento Riemulan talonväessä oli minusta toistaiseksi renki Simo Itkonen. Kerran, kun ankaran isännän silmää ei tarvinnut pelätä, nosti hän minut eteensä hevosen selkään. Silloin ratsastin ensi kerran eläessäni. Tietysti tällaista miestä ihailin siitä hetkestä saakka.

Simo Itkonen oli sangen virkku. Kun muu väki oli ruokalevolla, kuiskasi hän minulle: tule tänne, Pekko! Ja silloin hän heittäytyi joko aitan portaille tahi pihanurmelle pitkälleen. Minä istuin hänen päänpohjissaan ja kuuntelin hänen satujaan. Hän jutteli, milloin sammakoista, milloin prinsessoista, milloin taasen papeista, lukkareista, kaupunkimatkakoista tahi kirkkoon salvatuista pitäjän miehistä, joille kirkon haltija ei suonut rauhaa muualla kuin alttarilla, koska siellä ei muka koskaan pahanhengen nimeä mainita. Siinä oli sekaisin hyvää ja huonoa. Ja hänen jutuistaan olen unhottanut monta, jotka olisi hyvä muistaa, samalla kuin muistan monta, jotka olisi parasta unhotuksiin jättää.

Minä ihmettelin tämän miehen pohjatonta viisautta. Hän näet minun luuloni mukaan tiesi koko maailman asiat. Mutta minä ihmettelin hänen suurta

ahkeruuttaankin. Olin nimittäin siinä käsityksessä, ettei miehen, varsinkaan rengin, sovi yleensä olla ahkera. Tämä käsitys oli kehittynyt minussa luon-

a 28
- 20

»Minä istuin hänen pänpohjissaan ja kuntelin hänen satujaan.»

nollista tietä. Isäni näet oli aina muualla joko työssä tai palveluksessa. Milloin hän saapui tölliimme, käytti hän sen ajan hyvin ansaittuun lepoon. Mutta minä luulin, että hän palveluspaikassaan samaten vain lepäili.

Kun eräänä päivänä näin Itkosen sangen ahke-

rasti kyntävän, tallustin pellonpientareelle ja ikäänkuin hänen liiallista uurastustaan nuhdellen sanoin hänelle:

— Kun me asuimme Kolkon töllissä kylän keskellä ja isä oli meillä renkinä, ei hän muuta tehnyt, kuin istui piippu hampaissa uunin edessä ja sorrasi uunia.

— Vai niin, rehvana! vastasi minulle Itkonen ja katsoi minuun kuin suurin veitikka ainakin.

Ja tiedättekö, mitä sitten tapahtui? Seuraavana päivänä pani äiti minut ankaralle tilille siitä, mitä solvaavia sanoja minä olen lausunut omasta isästäni. Onko hän muka niin laiska, että istuu vain piippu hampaissa uunin edessä ja sorraa uunia?

Huomasin, että Itkonen oli kertonut sanani äidille. Minun täytyi tunnustaa rikokseni. Ja kun äiti oli kiivas elämänkumppaninsa kunnian puolesta, antoi hän minulle selkäsaunan, koska olin pitänyt isääni renkinäni ja antanut hänelle vielä niin kehnon todistuksen.

Kuritus oli kai hyvin ansaittu. Mutta luottamukseni Simo Itkoseen oli hävinnyt. Opin myöskin sen, että lapsenkin pitää punnita sanojaan.

11. Itsenäisyys hiirenkorvalla.

Viimeksi kerrotun tapahtuman jälkeen on elämässämme tapahtunut suuri muutos. Isäni on päässyt naapuripitäjän, Luhtajärven, varakkaan lukkarin isäntärengiksi. Äitini oli saanut poikineen muuttaa lukkarin kanakamariin. Oli siis päästy pois Riemulan tuvannurkasta ja saatu jälleen oma hovi asuttavaksemme. Muutto vaikutti paljon minunkin elämääni. Seuraavat kuvat ovat kaikki tältä kanakamarin ajalta. — Tässä seuraa heti yksi.

Olin saanut ensimmäiset omat ihka uudet lapikkaani. Varret olivat kyllä lyhkäiset ja höplötivät väljinä housunlahkeen päällä. Terätkin olivat jotenkin pyöreät ja löntterömäiset. Olivat kaikki tehdyt masmalonahasta, joka ei tahdo oikein pitää kutiaan.

Mutta kun olin saanut näihin asti kaikellaisilia lainatuilla jalkineilla vaeltaa ja pitää muiden kenkähylkyjä, olin nyt mies mielestäni. Itsenäisyyteni alkoi jo hiirenkorvalla vihoittaa.

Sitä paitsi tehtiin minulle tähän aikaan oma uusi pukukin. Kangas oli kyllä vaan lukkarin entistä turkinpäällystä. Mutta mitäpä siitä! Otettiinhan mitta minun selästäni ja sääristäni ja vaatetus

ommeltiin aivan minulle itselleni, vallan omituiseen kuosiin.

Käyskentelin uudessa vaatetuksessani sangen tyytyväisenä. Tuon tuostakin vilkasin aina lapikkaihini, joita oli vahvasti talitervalla voideltu. Toisekseen aina katselin pitkin varttani ja ihailin uutta pukuani.

»Käyskentelin uudessa vaatetuksessani sangen tyytyväisenä».

Niin rumalta näytti tämä vaate lukkarin turkin selässä. Minun nutukseni se sopi oivallisesti.

Minä aloin hiukan niinkuin ylpeillä. Mutta ylpeys johtaa lankeemukseen. Niin se teki minullekin.

Eräänä sunnuntaina iltapäivällä oli lukkarille tullut vieraita. Pihan takaa kanakamarin ikkunasta olin minä nähnyt, kuinka »herrasväen puolelle» kulki paljon ihmisiä. Äitini sanoi, että sinne oli mennyt pitäjän kumpainenkin

pappi rouvineen, samoin nimismies ja muutamia kauppiaita, puhumattakaan rikkaimpain talonpoikain perheistä.

Kun minulla oli oma puku ja lapikkaat, niin mitä muuta kuin yrittää joukkoon.

Mitään äidille ja isälle sanomatta pistäysin ulos, tallustin pihan yli, nousin portaat ja saavuin eteiseen, jonne kuului äänien surina. Useampia ovia oli auki vastassani; minä päätin mennä oikealle.

Se johti lukkarin omaan kamariin, jossa herrat ja isännät tupakoivat ja juttelivat hyöryvenheestä,

joka edellisellä viikolla oli ensimmäistä kertaa käynyt pitäjän kirkkorannassa.

Minä pistäysin miesten joukkoon. Mutta kun minuun ei kiinnitetty huomiota, pinkasin minä suoraan peränurkassa olevalle keinutuolille, joka sillä hetkellä oli tyhjänä.

— Onpa täällä miestä kuin sikaa! karjasin siitä mahtavasti, niinkuin olin kuullut erään tukkipojan kerran kirkonmäellä huutavan.

Seurue hämmästyi. Lukkari tarttui käsipuoleeni, talutti minut eteiseen ja huusi keittiöön:

— Leena, vie tämä poika kanakamariin ja sano, että katsovat vähän, ettei pääse tunkeutumaan joka paikkaan.

Mikä suunnaton nöyryytys minulle, vaikka minulla oli uusi hyvä puku ja omat lapikkaat!

Mutta minä sain pian hyvitystä. Pääsin vierailemaan äitini ja sisareni kanssa naapurikylään.

Sisarensani oli jo koko joukko uudenaikaisuutta. Hän oli näet ollut muutamia vuosia kaupungissa palveluksessa ja tiesi siis, miten siellä suuressa maailmassa eletään.

Äitini sitä vastoin oli aivan yksinkertainen maalaismummo.

Niin. Me menimme vierailemaan naapurikylään. Se tapahtui juhlapäivänä. Talossa oli muitakin vieraita. Olihan niitä, mutta tuskin lie ollut yhtään minun vertaistani. Ei ollutkaan minun mielestäni. Olihan minulla omat itsenäiset lapikkaani ja aivan uudet vaatteet lukkarin vanhasta turkin päällyksestä.

Kyllä kai ne muutkin huomasivat minun arvoisuuteni. Ilmankos olisivat laittaneet minut ruualle oikein kirkonmiehen emännän rinnalle.

Mielissäni söin kovaa kyytiä. Ja kun keskipaikkani edestä päin jo hyväksi pyöristyi, pistin minä sievästi käteni ristiin — tapa, johon äiti minut alussa jo taivutti — ja hyppäsin tieheni pöydän luota. Vanhemmat ihmiset söivät vielä kotvan aikaa sen jälkeen. Heillä olikin paljoa pitemmältä sitä pyöristettävää paikkaa.

Kun heidänkin atrioimisensa oli päättynyt, rynnäsivät kimppuuni äitini, vanha maalais-muori, ja kaupungissa palvellut sisareni.

— En minä olisi sinua niin tyhmäksi uskonut, sanoi äitini.

— Enkä minä olisi sinua niin tyhmäksi uskonut, sanoi sisareni.

— Sinä vaan söit niin paljon munakokkelia, vaikka minä sinulle puistin päätä ja iskin silmää, sanoi äitini.

— En minä siitä mitään, sanoi sisareni. Mutta se se vasta tyhmästi oli, kun kesken ruualta erosi. Sehän oli aivan säädytöntä.

— En minä siitä mitään, kun ei vaan olisi syönyt niin paljon sitä munakokkelia.

— No mutta sehän nyt ei mikään vika ollut, pitäähän lapsen saada minkä verran haluaa. „Häpeä vaan oli, kun hyppäsi pöydästä aikaiseen.

Vanha äitini ja uuden-aikainen sisareni alkoivat nyt kiistää, kumpainenko rikos oli oikeastaan rikos. Sekö, että söin niin paljon munakokkelia, vai sekö, että erosin ruualta ennenkuin kirkonmiehen emäntä.

Minä annoin heidän kiistellä. Pistin käteni lukkarin vanhasta turkinpäällyksestä tehdyn uuden takkini taskuihin ja pyörähdin ympäri omien lapikkaitteni kantapäällä.

Kiistelköt vanha maalais-muori ja uudenaikainen kaupunkilaispalvelija keskenään. Mutta itsehän minä mies olen. Minä pidän oman pääni.

Niin minä tein silloin ja niin täytyy tehdä aina, milloin vaan vastakkaisten mielipiteiden tyrkyttäjät yksin ajoin kimppuuni ryntäävät.

Oman lapikkaansa kantapäällä on jokaisen paras pyörähtää.

12. Kuittuan syöhy.

Syksyllä oli eräs kerjäläispoika Kuittuan kylästä liikkunut kirkonkylässä. Hän pistäysi lukkariinkin, eikä ainoastaan pistäytynyt, vaan istui siellä kauan pirtissä, kävi keittiössä, tunkeutui meidän kanakammariimme ja saatuaan äidiltä palasen viikkutti minulle silmää, että minä seuraisin häntä ulos.

Kun hän poistui asunnostamme, livahdinkin minä hänen jälestään. Hän luikahti tielle pirttirakennuksen taakse ja jäi sinne odottamaan. Minä seisoin pian hänen luonaan.

Hän tempasi silloin savikukon poveitaan ja puhaltti sillä kimeän vihellyksen.

— Näytä! pyysin minä ja ojensin kättäni.

— Ei, ennenkuin vedät sormikoukkua.

Hän pisti lelun jälleen repaleisen nuttunsa taskuun ja ojensi minulle oikean kätensä keskisormen koukistettuna.

Minä pistin siihen sormikoukkuni ja aloin nyhtää. Mutta hänen kätensä oli paljo tanakampi kuin minun. Minä nyhdin ja nyhdin voimatta vähääkään taivuttaa hänen kovaa koukkuaan. Vihdoin hän puristi minun sormeani, niin että minä kirkasin. Silloin hän hellitti, mutta ojensi sitten vasemman kä-

tensä etusormen. Minä temmoin sitäkin turhaan. Sen jälkeen hän tarjosi pikkusormea, jonka minä, vihdoinkin oikasin.

— Sinähän mies olet! Tiedätkö, minun sormiani niin syhyy; tuntuu hyvältä, kun joku niitä hankaa.

»Minä pistin siihen sormikoukkuni ja aloin nyhtää.

Minä katsahdin hänen sormiinsa, ja ne näyttivät minusta niin pahannäköisiltä, että minä kammok-suen pistin omat käteni selän taakse.

— Hah hah haa! Nyt sait syyhmissen! nauroi kulkuri, tempasi savikukon, hujelsi sillä ja juoksi tiehensä.

— Mitä se sinulle teki? kysyi äiti, kun palasin kamariin. Minä näin, että se vilkutti sinulle. Aijoin lähteä jo sinua etsimään.

— Se soitti savikukkoa ja . . . ja . . .

— Ja mitä?

— Tahtoi minua vetämään sormikoukkua.

En maininnut mitään syyhystä ja sain tästä saalamisesta rangaistuksen. Jos äiti olisi heti pessyt käteni, olisin näet ehkä säästynyt siltä kiusalta ja kivulta, joka minulla oli edessäni.

Pian alkoivat näet sormeni välit kihelmöidä, punoittaa ja luoda näppylöitä, syyhyäminen levisi sormista ranteisiin, ja ennen pitkää tuntui koko ruumiissa tulinen kutina, varsinkin kun olin nukkunut vanhan, mutta lämpimän vällyn alla kuuman kamarimme vuoteessa. Oi noita aamuja, jotka vietin! Havahduin aina polttavaan kihelmöimiseen, väänsin käsiäni ja sormiani toistensa välissä, olisinpa ollut halukas vetämään sormikoukkua vaikkapa karhun keralla. Ja kuta enemmän minä hankasin, sen kiivaammin vain kihelmöi.

Tietysti minä tuskailinkin moisessa poltteessa. Yksin ollessani soimasin savikukkoa ja kerjäläispoikaa, jotka olivat minut niin pettäneet. Äidileni en niistä hiiskunut, vaikka hän usein päivitteli, mistä minä olin räähkän saanut.

Koko syksyn⁷ kärsin ihotautiani, aivan talveen saakka. Ja ne olivat totisesti kiusallisia kuukausia. Eräänä päivänä joulun edellä olin äidin keralla »kirkolla». Me teimme pieniä ostoksia mäellä tienristeyksessä olevassa kauppapuodissa. Sen pihalla tapasimme karjalaisen »rättisaksan» s.o. lumppujen ke-

rääjän, joka samalla kaupitteli reestään saviastioita ja kaikenlaista muuta sälyä.

Äiti riensi hänen luokseen ja tiedusti häneltä sala-
vihkaa pikiöljyä. Mies iski silmää ja tarjosi heti
mustan pullon, josta sai pyytämänsä hinnan.

— Eikö muuta? tiedusti karjalainen.

— Ei; tätä vaan minä tarvitsen.

— Kyllä se auttaa, kehui mies, käänsi hevosesa
tielle, mutta epäili, minnepäin lähtisi ajamaan.

— Ajakaa tuonne; siellä on suuri Kuittuan kylä,
selitti äiti viitaten kaakkoon menevää tietä.

— Onkos siell' Kuittuas syyhy ja? kysäsi karja-
lainen.

— Kyllä kai siellä on, myönteli äiti.

— On siellä, toistin minäkin ja vakaumuksella;
sillä olihan minunkin syyhyini Kuittuan syyhyä,
vaikken ollut sitä kellekään tunnustanut.

Mutta sinä iltana ajettiin minusta pois Kuittuan
syyhy, ilkeä tauti, jonka tähden ihmiset minua
inhosivat niinkuin itsekin inhosin itseäni. Se oli
ankara ilta.

Kun kaikki muut olivat kylpeneet, vei äiti minut
lukkarin kuumaan saunaan. Istuttuani kauan lau-
teella kuumassa löylyssä kohoaa äiti sinne tuo sala-
peräinen musta pullo kädessä. Hän kaataa siitä oi-
kealla kädellä vasemmalle kämmenelleen ja hivelee
sitten voiteella kuumentunutta ihoani. Ai sitä kir-
vellystä ja polttoa! Minä valitin ja hypin, mutta
siitä ei ollut apua. Äiti oli aivan sydämättömän
armoton. Hän töhri joka paikan ihostani tuolla
hirmusella liemellä ja komensi minun sitten pysy-
mään paikoillani. Vuodevaatteetkin hän oli kanta-

nut lauteiden kuumuuteen, ja sitten hän alkoi jälleen lyöä löylyä.

Mutta silloin minun kärsivällisyyteni saavutti äärimmäisen rajansa. Täyttä kurkkua kirkuen hyppäsin minä alas lauteelta, juoksin äidin ohi ulos talvipakkaseen. Siellä minä heittäydyin paksuimpaan hankeen ja piehtaroin siinä kuin tulinen varsa koettaen saada ihoni polttoa sammumaan.

Samassa oli äitinikin paikalla, kaappasi minut käsiinsä ja palautti lämpöiseen saunaan. Siellä hän kuivaili ihoani, jonka polte kesti vielä kauan senkin jälkeen.

— Kyllä kai sitä nyt kärsitään Kuittuassakin! sillä ajatuksella lohdutin itseäni. Ja kun sitten huomasin päässeeni kiusaajastani, Kuittuan pahasta syyhystä, en enää moittinut äitini ankaraa parannustapaa.

13. Kansakoulukysymys.

Tähän aikaan alettiin kertoa, että pitäjässä olevalle Herakosken sahalle on laitettu kansakoulu. Täältä kirkoltakin oli siihen oppilaita lähetetty, ja jonakuna päivänä eräs lukkaria odotteleva sahalainen kysyi tokasi lukkarin pirtissä äidiltäni:

— Ettekö tekin lähetä tuota poika vuhkuraa sinne sahan kansakouluun?

— Milläpä sitä tällaiset köyhäniitiset evästi, vaatetti ja kirjat osti... Ja liekö tuosta mitään etua?

— No eiköpä siitä koulusta etua liene. Onhan minunkin poikani siellä, enkä minä usko sen siitä pahentuvan.

— Hyvähän teidän onkin kouluttaa, kun voitte pitää pojan kotonanne. Mutta sehän se evästämäinen...

— Niin, ja sahan lapsille annetaan kirjatkin koulun puolesta, mutta ei muille. Se on näet sahan koulu. Isännät sen kustantavat.

— Hyvähän se sitten on...

— Hyväkö lie vai paha, puuttui puheeseen uunin edessä seisoskeleva mutamies. Kuvaalan Jaska sanoi, että niillä on aikomus saada tänne kirkolle pitäjän koulu. Mutta siitä ei tule mitään, niin

sanoi Kuvaalan Jaska. Sanoi niistä koululaisista rosvoja opetetttavan. — Kuuluvat jo totuttelevan nuoria myöten katolle kiipeämään ja käsivoimilla nousemaan salvamiin pistetyille tangoille, ja mitä kaikkia temppuja he tehnevätkään. Eihän tämmöiset merkitse mitään hyvää. Sitten ne kuuluvat laulavan siellä joutavia renkutuksia, taitavatpa tanssia-kin taivutella.

— Jaska ja sinä puhutte losperia, sanoi sahan mies. Minun vaimoni oli kerran kuulemassa siellä ja sanoi opettajan silloin niin hyvästi selittäneen lapsille seitsemättä käskyä, että näiden silmissä vesi kiherehti. Vaimonikin sanoi, että kyllä hänkin siitä lähtien näkee seitsemännen käskyn jokaisen seipään päässä.

Ja miehet väittelivät edelleen. Mutamies koetti kaikin tavoin parjata ja sahalainen puolustaa koulua. Äitini sanoi viimein:

— Emme me voi poikaamme Herakoskelle evästää. Mutta jos tänne kirkolle koulun laittavat, silloin hänkin saa sinne mennä.

Minä olin tarkaten keskustelua seurannut ensimmäisestä kysymyksestä alkaen. Mutamies puheineen tuli minulle sangen vastenmieliseksi; sahalaisen puolelle liityin sitä vastoin lämpimimmällä äänettömällä suostumuksella. Äitini viimeinen päätös sekä murehutti että innostutti minua. Murehutti, kun en heti voinut kouluun päästä, innosti, kun luvattiin sinne pitäjän koulun synnyttyä.

Pitäjän kansakoulu tuli hartaimpien toivojeni määräksi. Ikäänkuin yhdellä lyönnillä oli minussa opinhalu ilmi leimahtanut, Mutta milloin saisi se

tyydytystä? Koulurakennuksen hirret vielä tuulessa huojuivat, ja ties taivas, milloin ne katkaistaankaan kannaltaan, kun pitäjässä arvatenkin löytyi sankka joukko moisia Jaskoja, kuin oli Kuvaalan isäntäkin.

Aika kului. Meni viikkoja, kuukausiakin taisi mennä. Niiden kanssa kylmä talvikin hupeni, ja kevät palasi lämpimiseen. Se sulatti lumet, saattoi vihoittamaan metsän puut, joiden oksilla tirskutivat talvirekiltään palanneen lintulaumat.

Palasin paimenesta eräänä perjantai-iltana, kun pihamaalla sattui vastaan hyväntahtoinen lukkari. Hän sanoi minulle:

— Haluaisitko huomenna lähteä Herakoskelle kansakoulun tutkintoa katsomaan? Minä menen yksin sinne ja ajattelin, että sinä voisit istua kääsyjen pukilla ja tulla mukaan. Kenties, kun näet koulun, rupeaa sinunkin mielesi tekemään sinne.

Mieleni kuohahteli ilosta tätä kuullessa. Saada ajaa kääsyissä ja nähdä koski, saha ja koulu — siinä oli jo melkein liian paljon riemun aihetta kerrakseen. Ujoudelta en saanut sanaa suustani, mutta tunsin, että poskillani hulmahteli sama ilo, joka oli rinnassanikin.

— No haluatko tulla? kysyi lukkari jälleen.

— Kyllähän minä mielelläni, jos kanttori ottaa ja äiti laskee.

— Minä haastoin jo äitisi kanssa. Kyllä sinä pääset.

Lukkari kääntyi pois, ja minä juosta pinkasemaan, minkä jaloista lähti, tupaan niin ihmeen onnellisena.

— — —

— No miltä sinusta näytti koulu? kysyi minulta lukkari huomispäivänä kotiin päin ajaessamme.

Minä en osannut vastata, vaikka olin alati vaan miettinyt sitä. Olin vielä näkevinäni heidät kaikki

»No haluatko tulla? kysyi lukkari»

edessäni — pöytärivien takana istuvat pojat ja tytöt, olin kuulevinani vaihdetuista kysymyksistä ja vastauksista monta mieleeni jäänyttä. Olin vielä näkevinäni kansanjoukon, joka ihmetellen kuunteli ja katseli, ja ystävällisen opettajan luokan edessä. Entä sitten, kun ne lauloivat: »Olemme suomalaisia, vaikk' ollaan pienokaisia!» Ja voimistelu pihalla ...

Näitä minä vaan ajattelin, ja ystävällinen lukkari kysyi uudestaan:

— Etkö sinä menisi mielelläsi kouluun?

— Äiti sanoi, että minä pääsen sitten, kun pitäjän koulu kirkolle tehdään. Ei ne jaksa minua sahalle evästä.

— Kenties se jo kohta tuleeekin. Ensi lauantaina, siis viikon perästä, on jo asiasta kuntakokous. Mutta kukapa tietää, miten siinä käy; sillä suurin osa pitäjää on sitä vastaan.

— Missä sitä kokousta pidetään? uskalsin minä kysyä.

— Pitäjäntuvassahan ne kuntakokoukset aina ovat.

— Mihin aikaan se on?

— Alkaa kello kolme iltapuolella . . . Mutta ethän vain aikone tulla kokoukseen?

— Ajavatko ne sieltä pois?

— Eihän pitäjäntuvasta ketään pois ajeta. Ja voithan sinäkin siellä olla, kun siivosti poskessa seisot. Onhan tämä asia teidän asianne.

* * *

Tietysti olin pitäjäntuvassa kuntakokouksen aikana. Puheenjohtajana pöydän takana istui ystävällinen lukkari.

— Hyvät kuntalaiset! niin hän alkoi, ja pitäjän miehet nostivat päätään ja vähän rykäsivät, ja minäkin heristin korviani jöökön takana pankon luona.

— Hyvät kuntalaiset! Minä esitän teille nyt ratkaisu- tavaksi tärkeän asian. Eiköhän kunta ryhtyisi toimiin, että saataisiin syntymään kansakoulu pitäjän lapsia varten?

— Ei sitä tarvita! tokasi moni mies minun ympärilläni, ja minä oikein säikähdin äänen kiukkuisuutta.

— Tuolla Herakoskella, niinkuin kenties tiedätte, jatkoi lukkari huolimatta keskeytyksestä, on jo semmoinen.

— Jos sahalaiset tahtovat lapsistaan laiskureita joutoherroja ja . . .

— Antakaa minun ensin sanoa sanottavani, keskeytti lukkari pöydän takaa ja jyskytti pöytään kurikalla. Kolina hiljeni hieman tuvassa ja lukkari puhui:

— Minä ja seurakuntamme papit olemme usein käyneet tätä koulua tarkastamassa ja kuuntelemassa. On ollut iloista nähdä, että lapset ovat siellä saaneet monta kaunista opetusta. (Niinkuin huoneen katolle kiipeemään, suhahti joku joukosta, ja ympärillä olevat nauraa hihittivät tälle onneleluudelle.) Siellä on myöskin moni pitäjämme isännistä käynyt. Yhdessä olemme sitten tuumanneet, että hyvä olisi, jos sellainen oppipaikka saataisiin tänne kirkolle. Sinne sahan kouluun ei näet paljo muita mahdu, kuin sahalaisten lapset.

— Eikä sitä muiden lapset tarvitsekaan. Tähän asti on tultu toimeen ilman niitä laitoksia ja tullaan vastakin. Lukemaan oppivat lapset kotona ja rippikoulussa lisää. Muita viisauksia ei tarvita. Kyntämään ja muuhun työhön oppii kotona. Ja työmiehiä, rehellisiä ja uutteria meidän lapsista pitää tulla eikä laiskureita ja suottaherroja.

Hän puhui sängen meluavalla äänellä ja katseli ylpeästi ympärilleen. Viimeisen sanan sanottuaan paiskasi hän hatun päähänsä, kääntyi ympäri ja läksi huoneesta.

— Elä mene, Jaska! sanoi joku hänelle, mutta hän ei totellut.

— Se on rosvon koulu, huusi joku ovenpielestä ja kiirehti hänkin ulos Jaskan jälkiä. Ja sitten kuulin jos jonkinlaista murinaa. Mutta useat heistä, jotka pahimmin vihaansa koulua kohtaan purkivat,

poistuivat huoneesta mahtilauseensa sanottuaan. Käyttäytyivät kuin ilkkurisuuden tehnyt poika, joka huonon työnsä jälestä livistää kypälämäkeen.

Kun vihoitteleva joukko oli poistunut ja verraten pienehkö määrä kuntalaisia jäi kokoushuoneeseen, alkoi pitäjän kirkkoherra puhua. Hän huomautti, miten viisas kuningas Salomon jo kehoitti etsimään viisautta ja ymmärrystä enemmän kuin suurta omaisuutta ja miten kansan omat sananlaskut opin arvon korkeaksi tunnustavat. Herran pelko on kyllä viisauden alku, lausui hän, ja siihen lapsia useammassa kodissakin toki taivutetaan, ja sehän se koulun työtäkin ohjaa, mutta sitä on monta muutakin tiedon alaa, joihin ihmisen on tarvis tutustua, oikein ymmärtääkseen kutsumuksensa sekä Jumalan kunnian ja viisauden. Ja paljon muuta haasteli pastori siinä koulun hyödystä. Minä pankon luona sykkivin sydämin katselin ja kuuntelin häntä. Hän puhuesaan huomasi minut ja näytti kuin olisi hänen ystävällinen hymyilynsä sanonut: »minä puhun sinun puolestasi». Minun puolestani hän puhuikin ja monen muun pojan ja tytön puolesta, joiden mieli halusi päästä maistamaan tiedon puusta.

Kirkkoherran puhuttua kysyi lukkari pöydän takaa:

— Ovatko nyt läsnäolijat tulleet käsittämään koulun hyödyn ja tarpeellisuuden?

— Kyllähän me . . . mutta niitä meni niin paljon ulos, sanoi joku joukosta.

— Poissaolevat saavat tyytyä läsnäolevien päätökseen. Perustetaanko koulu?

Koulu päätettiin perustaa. Rakennus oli ensin tee-

tettävä. Sen paikaksi määrättiin nurmikko lukkarin peltojen takana. Se oli minulle hyvin tuttu; usein olin siellä ollut karjaa paimentaessani.

Ei sinä iltana eikä seuraavana pyhäpäivänäkään Luhtajärven kirkolla juuri muusta puhuttu kuin tästä kokouksen päätöksestä ja sen yhteydessä olevista asioista. Toiset olivat kiukuissaan siitä, mitä oli tapahtunut, toiset — vaikka vähälukuisempi joukko kirkkokansaa — olivat tyytyväisiä.

* * *

Myöhään syksyllä huomasin minä eräänä aamuna lehmiä metsään ajaessani miehiä nurmikolla maantien vieressä lukkarin peltojen takana. Ne kääntelivät ja mylleröitsivät paikalle kuletettuja kivilohkareita.

— Kansakoulua aletaan jo rakentaa, sanoin hiljaa itsekseeni. Pysähdyin katsomaan miesten työtä antaen lehmien mennä rollitella räiskävine kelloineen eteenpäin.

— Mitä siinä ällistelet? sanoivat miehet minulle. Tästä rakennetaan koulua sinulle. Et sitten enää tarvitse lehmien hännässä riippua etkä tehdä työtä. Elät hyvin helpolla, kun lienet nopea katolle kiipejä ja hankit vahvat rautakynnet.

Minua suretti kovasti miesten ilkeä leikki. Läksin kiirehtimään lehmieni jälestä, enkä sen koommin uskaltanut enää pysähtyä heidän luoksensa. Siyu mennessäni vaan tarkastelin niin hyvin kuin taisin, miten työ edistyy. Kivijalan ne sinä syksynä vaan valmistivat eivätkä sen tehtyään enää työhön tulleet.

Nyt uskalsin minä usein käydä »koulusijalla», kiipesin kivijalalle, astuin sitä myöten ympärinsä ja mittasin sitä askeleillani.

Talven tultua alkoi hirrenveto. Kuntakokouksen päätöksen mukaan toi siihen kukin tilallinen osansa. Toiset täryttelivät vihoissaan puunsa tantereeseen kuin pakkoantimen ainakin, toiset liikkuivat kuin mielityötänsä tehden. Jokainen hirsi mitattiin pituudelleen ja vahvuudelleen ja merkittiin kirjaan. Kokonainen suuri röykkiö kokoontui niitä. Kevään tullen alkoi veistäminen. Aamusta iltaan kuului nyt koulusijalta kirveen kalsketta lukkarin pihaan asti. Minä kuulostin sitä niin mielelläni. Se tuntui hyvältä. Oli kuin jokainen kalskahdus olisi silpaissut yhden esteen kouluun pääsöltäni.

Kun lumi oli keväällä sulanut, alkoi varsinainen rakentaminen. Kahdelta puolelta veistettyjä hirsii saumailtiin nyt yhteen. Hirsikerros liittyi toiseensa. Riemuiten näin seinien nousevan ja nousevan ylöspäin. Kohta sain jo tietää, mihin tulee oviaukko, josta vastaisuudessa ulos pinkasemme, ja ikkuna- aukko ulos tirkistelläksemme. Ikäänkuin isäntä, jonka kartanoa rakennetaan, kävin minä kiireestäkin toki kerran päivässä katsomassa, miten tiiviitä tulivat saumat salvaimissa ja miten sukeutuivat toisiinsa hirrenpäät liitospaikoissa. Rakennusmiehet olivatkin nyt paljoa ystävällisempiä kuin viimeisyksiset kovat kivimiehet.

Usea heistä salvaimellaan rallatteli iloisesti kalskutuksen lomaan.

Monta viikkoa ei kestänyt, ennekuin seinät valmiiksi veistetyistä hirsistä katonrajaan kohosivat.

Tietä kulkeva matkamies tarkasteli rakennusta ohimennessään. Joskus pysähtyi kaukaisempi kulkija kyselemään, mitä varten se moinen korkea kaksinkertainen rakennuksen törötös tienlaitaan tehdään.

— Tästä tulee Luhtajärven kansakoulu, vastattiin rakennuspaikalta.

— Kovinhan onkin rosvolinnan näköinen, kuulin tällaiseen vastaukseen erään pajunkuorenvetäjän lausuvan. Vieläpä hän raakamaisesti nauraa hohotikin sukkeluudelleen. Toiset taas matkivat:

— Vai kansakoulu, kansakoulu! Vai siihen se tulee Luhtajärven kansakoulu. Mitähän hyvää siitäkin lähtenee?

14. Toiveeni palavat.

Oli jo taasen syksy. Mikonpäivänlauantai päättyi iltaansa. Paimenessa olin koko päivän ollut ja palasin karjoineni maantietä kotiin. Saavuttuani koulurakennuksen kohdalle en taaskaan hentonut sen ohi kulkea. Istahdin kivelle tienviereen ja katselin sitä hartaasti. Sillä oli katto yllään. Akkunatkin olivat aukkoihinsa pistetyt, taajaruutuiset ja suuret. Vuorilautoja vaan kaipailivat vielä, että näyttäisivät oikein paikoilleen joutuneilta. Sisällä oli jo trossi-silta valmiina. Lankkuja varsinaiseen siltaan höylättiin. Muurarien vasarain kapsetta kuului vieläkin rakennuksesta. He asettivat viikon viimeisiä tiilikappaleita paikoilleen keskentekoisiin uuneihin. Muut rakennusmiehet olivat jo kampsuineen poistuneet tulossa olevaa juhlapyhää ajoissa vastaanottaaksensa. Rakennuksen oli määrä tulla aivan valmiiksi ennen talvea, ja joululta oli siinä koulu alkava.

Muhkealta näytti talo. Ylpeillen sitä katselin. Siitähän tuli minun kouluni. — Ja kuitenkin oli siinä jotakin surullista. Monta paha sanaa olin kuullut rakennuksesta lausuttavan ja monen tiesin sitä vihaavan . . . Mutta miksikä vihaavatkaan? Mitä paha huomaavat siinä? Minä en sitä käsittänyt.

Tulisihan se jakamaan ympärilleen niitä valistuksen siemeniä, joita kaipasi minun ja monen muun angervoinen ahdas mieli.

Kaunis oli syksyinen ilta; surullinen mutta kaunis kuitenkin. Aurinko ei vielä ollut mailleen mennyt. Sen tylsät säteet lankesivat metsän kellastuneelle verholle. Eräs ryhmä niitä pommitti uusia akkuna-ruutuja koulurakennuksessa. Illalla vielä olivat niiden aukoista vapaasti läpi kulkeneet. Nyt levisivät ne vastassa oleville lasilevyille ja loivat niille kullankeltaisen hohteen.

— Koulu on tulessa! sanoi ääni takanani. Minä katsoin sinne.

Kaksi miestä »veskansasta» kulki siinä kirkollepäin valkovartisissa savolaislapikkaissa, ohrarieska-nyytit kainalossa, päällystakit käsivarsilla.

— Katsoppas, sanoi toinen heistä, tuosta ikkunasta näyttää ihan kuin olisi tulipalo sisässä!

— Eikö tuo palanekin vielä... Sen minä olen aina sanonut, että ei sille rakennukselle kunniankukko laula.

Sama tyly ääni, sama synkeä silmäys! Usein olin jo ennen kuullut samaa, mutta ei se minua ennen niin pöyristyttänyt.

Miehet astua lipsivät tietään. Minä silmäilin vielä kauan kouluni hulmuaviin ikkunoihin. Sitten minäkin poistuin, mutta katsoin usein surullisesti jällelenni, ikäänkuin ei ero siitä olisi koskaan niin raskaalta tuntunut. Mielessäni soi miehen lausuma lause: Ei sille rakennukselle kunnian kukko laula:

Koulu parkani!

Sinä iltana asettui paljo kirkkoväkeä yöksi lukkarin pirttiin. Oli kesän viimeinen »suuri kirkkopyhä». Pitkät, ujakat monisoutuiset olivat kaikki rantaan tulleet. Tästä vesientakaisesta rahvaasta oli juuri suurin osa yöpynyt lukkariin. Siinä valla-tonta väkeä, jotka ilkamoiden kuluttivat illan tukkaa; mutta enimmäkseen olivat oikeita vakaita savolaisia, jotka siunaten aukasivat tuohikonttinsa iltaruualle käydäkseen ja kiittäen sulkiivat sen syönnin päätyttyä.

Tupaan kannettiin useita kupoja puhtaita olkia. Ne levitettiin lattialle. Muutamia vaatekappaleita asetti kirkkoväki niiden päälle. Kun äiti oli ottanut vieraita meidän kamariimme, sain minäkin nukkua yhteisillä olilla. Se oli minusta uutta ja hauskaa. Minä ihailin kauan lepäävää, puhdaspaitaista ihmis-sarjaa.

Sieltä täältä alkoi joukosta kuulua nukkuvan raskasta huountaa väsyneiden soutajien rinnoista. Siellä täällä vielä joku sipisi vierustoverilleen. Vihdoin sipinä ja huounta sulivat tajunnassani yhteen; ihmishaahmot olkivuoteillaan tulivat aina epämääräisemmiksi. Tuntui kuin olisin vajonnut heidän joukkoonsa. Minä nukuin.

Havahduin yöllä ankaraan meluun.

— Koulu oli tulessa!

— Hyvänen aika tokiinsa!

— Kuka onneton sen sytytti!

— Jos lienevät työmiehet jättäneet tulen.

— Eikö mitä! Ei se olisi silloin vasta aamuyöstä syttynyt.

— No Herra siunatkoon! Kaikkia sitä ihminen eläessään näkee.

— Ja kaikkiin hullutuksiin ne viisaat ihmiset käyvät. Rakentaa tuollaisia tarpeettomia rakennuksia . . . Arvasihan sen, miten käy . . .

— Arvasitko sinä, että se palaa?

Kaikki nämä lauseet lausuttuina ihmetyksen ja hämmästyksen sekaisilla mies- ja nais-äänillä tunkeutuivat korviini ennen kuin päten ennätin tointua unesta. Makaan olivat karanneet pystyyn. Ikkunoista sisään tulvaavan lieskottavan valon hohhteessa näyttivät he säikähtyneiltä, vapisevilta haamuilta. He mättivät ylleen mitä hätäkähmässä löysivät ja riensivät ulos. Ei minullekaan kelvannut uni eikä vuode. Surullisempana ja hätääntyneempänä kuin kenties kukaan muu riensin minäkin toisten jälestä.

Myrskyinen tuuli puhalteli, ja yö oli vielä. Ensi katseeni loin kouluun päin. Näky sekä kauhistutti että hurmasi minua. Pauhaavana tulimerenä oli koko koulurakennus. Kuin punaiset jättiläiskielet värisivät liekit myrskyssä, joskus hulmahtaen korkeutta kohti, joskus repeytyen pitkiksi säikeiksi, joita tuuli virutteli ja riuhtoi tuonne synkkään kuusikkoon puhallellessaan. Palavia lautoja ja kekäleitä sieppasi vihuri kouriinsa ja sinkosi ne raivoissaan kauas metsään, jossa ne nujertelivat ja sytyttivät havupuiden latvoja. Tulen räiske, liekkien hulmina, myrskyn kohina ja ihmisten huudot sulivat yhteen valtaavaksi jyrinäksi, joka melkein tannerta tärisytti.

Suuri kansanpaljous oli kokoontunut palopaikalle.

— Nurkkakiviin asti se palaa!

»Nurkkakiviin asti se pala!»

— Mikäs kestää voiman eessä!
 — Taivaan Isä sitä kauheaa liekkiä!
 Tällaisia ja muita huudahduksia kuului kansan

joukosta. Muuhun toimeen ei se ryhtynyt eikä voinutkaan ryhtyä, kun ei edes vettäkään ollut tilamailla halmeilla.

Samaan aikaan kuin aamu valkeni, väsyivät liekitkin syötyään kaiken, mikä rakennuksessa oli kiveä pehmeämpää. Luhtajärven kansakoulu oli haihtunut ilmaan. Tuhkakasa ja mustunut kivijalka oli siitä vaan enää jälellä.

— — —

Palopaikalla oli jälleen kaikki hiljaa. Kansa oli hajaantunut, ken kirkkoon mennäksensä, ken minnekin. Minä en hentonut siitä niin pian poistua. Oli kuin olisi kaikki ollut kamalaa unta. Mustuneet kalliot, kärventyneet puut, hiilen katku — niitä en huomannut. Katselin vaan tuota tuhkaa, noita kiviä, joilla vielä illalla seisoi minun kouluni. Aina, milloin olen kuullut puhuttavan tyhjään rauenneista toiveista, olen ajatellut seisomistani tämän palaneen koulun luona, ja olen mielessäni elävästi tuntenut näiden sanojen kolkon tyhjyyden.

— Mutta olkoon! Minun täytyy elää näine oppineni. Ja sanovathan ne maailman rannan neuvovan. Minä ajattelin tuota maailman rantaa, jota etsimään minun, köyhän lapsen, varhain oli lähteminen, ajattelin sitä ensimmäisen kerran oikein vakaasti.

Sinä sunnuntaina ei taaskaan Luhtajärven kirkolla juuri muusta puhuttu kuin kansakoulusta. Tapahtunut tulipalo sytytti taasen kaikki salakähmässä kyteneet vihanliekit koulua vastaan. Monet pitivät tapahtunutta paloa taivaan sallimana ja päättelivät, ettei koskaan, ei sinä ilmoisna ikänä sellaista rakennusta enää Luhtajärvelle rakenneta. Kou-

lun ystävät olivat huolissaan hekin. Vahinko oli melkein lamauttava. Rakennusta ei edes oltu vakuutettu.

Tulipalon syitä arvailtiin ja punnittiin. Oli niitä, jotka luulivat sen itsestään syttyneen, Jumalan ja kansan vihan voimasta. Toiset — niinkuin moni koulun ystävistä — luulivat sitä vihamielisen ihmisen tahalliseksi ilki-työksi. Mutta enimmäkseen korvat sai sentään puolelleen se huhu, että juovuspäiset yönkulkijat olivat avonaisessa, keskentekoisessa rakennuksessa mellastaneet ja jättäneet tupakkatules-taan kipunoita kuivaan lastukokoon. Nämä kipunat sitten myrsky lietsoi »ilmivalkean väeksi».

— Saattaa niin olla, sanoivat tätä kuullessaan koulun vastustajat, mutta se oli sallittu.

* * *

Lisäykseksi, vaikkei se kuulu tämän kertomuksen alaan, on mainittava, että Luhtajärvellä ovat ajan tuulet sen jälkeen taivutelleet jäykkiä Jaskoja, niin että siellä nyt on useita kansan rakkauden hoitamia kansakouluja.

15. Suomalainen ei usko, jos ei koettele.

Tätä suomalaista sananlaskua oli minulla tapana matkia. Väliin koetin sitä seuratakin. Kerron tässä tapahtuman, joka todistaa, että monesti on parempi uskoa koettelematta tai olla suorastaan uskomatta.

Kun pitäjän kansakoulua ei syntynyt, pääsin kuin pääsinkin Herakosken sahan kouluun. Olin siellä ensi lukuvuotta. Asuin erään sahatyömiehen asunnossa, jossa myöskin eräs sahan yövartia Matti Antikainen asui. Tämä kertoi eräänä talvipäivänä, että sahan alakertaan ilmestyy aina puolenyön aikana haltia kuohuvasta koskesta.

— Minkä näköinen se on? kysäsin häneltä.

— Aivan kuin vanha Rönkkös-vainaja, joka oli alasahan yövahtina viisikolmatta vuotta.

— Viisikolmatta vuotta! Onko saha niin vanha?

— Mene pois veikkonen! Johan se on satasen vuotta käydä helskyttänyt. Rönkkökin on ollut parikymmentä vuotta haudassa olevinaan ja vielä kuitenkin yöt sahasa kummittelee.

— Minkä näköinen se on?

— Vanha ukko, pitkä valkea parta, päässä suuri-lierinen huovikas, yllä pitkä sarkatakki, jalassa

metrinpituiset virsut. Sellainen oli Rönkkös-vainaja, ja sellaisena hän joka yö neljänneistä vailla kaksitoista ilmestyy sahan vesirattaan alta ja kävellä luuraa tarkastamassa joka paikan alasahassa.

— Mutta kuohuva koskihan se on vesirattaan alla... mitenkä se siellä...

— Höperö! Kyllä haltia voi koskessakin asua.

— Rönköksihän te sitä sanoitte.

— Haltia se on. Mutta kun se oli hyvä ystävä Rönkön kanssa, liikkuu se nyt Rönkön muodossa. Kun minä kuolen, ilmestyy se minun kaltaisenani uudelle yövartialle.

— Eikö muille?

— Jokaiselle, ken on sydän-yöllä sahaassa.

Olin jo monta kertaa käynyt sahan alakerrassa. Se oli aina herättänyt ihmettelyäni. Perällä siellä eri suojuksessa pyöriä venkosi iso vesiratas, räiskyttellen ylhäälle vaahtoisia kuohuja. Sen edustalla oli monenlaisia rattaita; hammasrattaita ja sileäselkäisiä hihnalla pyöriviä rattaita huhkasi siellä eri suuntiin ja erilaisella vauhdilla. Siellä kuului vankeppi jyhme kuin viidessä riidessä. Olin aina arvelutkin, että pitää olla joku haltia hoitamassa tätä jyrisevää koneistoa.

Antikaisen puhetta en kuitenkaan ottanut uskoakseni. Mietin sitä sentään iltasellakin niin hartaasti, etten tahtonut ollenkaan nukkua. Ketturoitsin kauan vuoteellani. Kuuloni oli yön hiljaisuudessa niin teroittunut, että kuulin selvään kosken kohinan ja sahan käynnin sekä samalla pienimänkin risauksen uunin puolelta. Tuntuipa kuin olisin kuullut haltian virsujen sipsutustakin, ja pel-

käsin, että se tulisi kurittamaan minua, kun olin hänen olemassaoloon epäillyt.

— Jos Iekki Helynen ja Putukan Pekka uskovat, niin uskon minäkin, päätin lopulta. Käärin sitten peitteen lujasti pääni ympäri. Päätin nukkua ja nukuinkin lopulta.

* * *

Iekki Helynen ja Putukan Pekka olivat kansakoulupoikia niinkuin minäkin. Kun heidät seuraavana aamuna koulutiellä asuntonsa edustalla tapasin, sanoin heille:

— Minulla on tärkeitä asioita kerrottavana.

— No alapas ladella! sanoi Putukan Pekka.

— Älä! älä toki vielä; ennenkuin ehdin juosta kelkkani kujasta! varoitti Iekki.

Hän joutui pian kelkkoineen. Minä tuntien arvoisuuteni tärkeän uutisen tietäjänä aloin astua vakaasti keskitietä, kummallakin sivullani odotti toveri uteliaana salaisuuden ilmituloa.

Minä kerroin sitten, mitä Antikainen oli minulle kertonut alalahan haltiasta.

— Sitä en usko, tokasi heti Pekka.

— Miksi et? kysyi Iekki.

— Sentähden, että Antikainen on aina narrannut minua.

— Mutta toinen sahamieskin, jonka luona asun, kertoi samaa, huomautin.

— Tuppurainen Tappuraisella takuumiehenä, vastasi Pekka päättävästi.

— Näkevätkö muut sen tontun? tiedusteli Iekki.

— Jokainen, joka on yöllä alasahassa.

— Nyt tiedän, mitä on tehtävä, sanoi Pekka. Menemme kolmen ensi yöksi alasahaan ja valvomme siellä aamupuoleen. Jos emme näe haltiaa, on Antikainen Luhtajärven viekkain veijari; sen me kuulutamme suurimmalta sahajauhopakalta koko Herakosken herrasväelle.

— Aivan niin! Aivan niin! huusimme me toiset.

Päätimme siis mennä iltasilla, kun muut nukkuvat, Antikaisen luo sahaan. Asia oli pidettävä meidän salaisuutenamme seuraavaan aamuun saakka. Asunnoissamme vain menostamme ilmoitamme.

Koko päivän kuvittelimme mielessämme tulevaa yötä. Ja milloin vain kolmen yhdessä olimme, silloin siitä aina hiljaa juttelimme. Toiset lapset, jotka eivät tietäneet suuremmoisesta päätöksestämme, olivat mielestämme kovin vähäpätöisiä.

Opetustuntien päätyttyä juoksimme kiireesti asuntoihimme. Minä kysyin heti Antikaiselta, saammeko tulla yöksi sahaan, että näkisimme haltian.

— Yhtä lystiä se minusta on. Tulkaa vaan!

— Palaahan siellä tuli koko yön?

— Aivan varmasti.

Söin sitten yksinkertaisen aterian. Sen jälestä tulivat Iekki ja Putukan Pekka kertomaan, että heidät oli jyrkästi kielletty ryhtymästä yölliseen urotyöhön.

— Mutta mene sinä yksin, sanoivat he. Sinusta ei kukaan välitä, eikä sinua kielletä. Kyllä me uskomme sinua.

— Minä ostan sinulle sitten huomenna viiden pennin korvapuustin, lupasi Iekki.

— Minulta saat kymmenpennin lakritsatangon, huomautti Pekka.

— Oli mennäkseen peukalo yhdeksi kämmeneksi! vastasin minä. Päätin vakaasti mennä yksin, eihän kukaan minua valvonut, olinpa sitten sihissä tai sahassa.

* * *

Kahdeksan aikoina illalla varustauduin öiseen uhooni. Antikainen antoi minulle vanhan turkkikasuran, että en paleltuisi kylmässä sahassa. Raamatun historian otin mukaani valmistaakseni huomisen läksyn »Käynti Punaisen meren lävitse».

Jos oli Israelin lapsilla peloittava yö Punaisen meren luona, niin peloittava oli minullakin. Ilta-puoli oli vielä mukiinmenevä. Luvun sahatulen valossa, ja alussa tuntui hauskaltakin oikein kovasti pajattaa rattaiden kolinan ja kosken hyrskeen säestyksellä. Antikainen kävi tuon tuostakin voitelemassa rattaita. Sillä välin veisteli hän pikkurekiä sahanhoitajan lapsille. Väänsin sitten hänelle tahkoa, kun hän teroitti kirvestään. Siinä väsyin ja lämpenin niin, että täytyi jättää pois turkki.

— Eikö se Rönkön ilmestymisaika jo ala lähestyä? kysyin sitten Antikaiselta.

— Kohta, kohta. Mutta käy tuohon sahajauhokasalle odottamaan ja katso tarkasti vesirattaalle päin; kyllä se pian sieltä tulee.

Käärin turkin ympärilleni ja odotin siinä seinämällä olevan valkoisen kummun päällä ratkaisevaa hetkeä. Kun Antikainen oli lähelläni, en minä juuri pelännyt. Haltiaa sanottiin hyväntahtoiseksi äijäksi.

Eivätkä tontut yleensä kuuluneet ahdistelevan kristittyjä ihmisiä, jos näillä varsinkin on teräskaluja mukanaan. Ja minulla oli pieni puukko vyölläni; Antikaisen kirveskin oli sitä paitse saapuvilla.

Jälymmäksi muuttui öinen ilma. Pakkanen koveni. Koskesta kohoava kamala huuru tunkeutui sahan alakertaan, joka olikin melkein kuohujen kohdalla. Se samensi valkean valon ja ahtoi kalseutta turkin sisälle, suuhuni ja sieramiini.

Kiinnitin turkkia lujemmalle ja katsoa tiirrotin herkeämättä rattaiden lomitse siihen koppeliin, jossa iso vesiratas aina yhtä jyrkänä vesivaahdon pärskeessä ja vaaleassa usvassa pyöriä vommasi... Vähitellen vaivuin kynsilleni sahajauhopengermälle. Kaikki kävi yhä sekavammaksi. Oli mitä hullunkurisinta kolketta, hihnojen hurinaa ja veden loisketta. Rattaat venyivät pyöriessään soikeiksi... Antikainen mennä huristi ympäri niiden niskalle, ja kohta jouduin minä sahajauhopakkoineeni samaan kyytiin... Kuinka vinhasti pyörimmäkään, katselin toki herkeämättä koskeen vesirattaan alle... ja... kauhistusta!... sieltä Rönkkö kohoaa... Parta, lakki, takki, kaikki ovat huurteessa, virsut natajavat jäsenenä sen astuessa... Nyt se lähenee ratasta, jonka hartioilla pyörin, ojentaa kurttuisen kätensä ja ottaa minut turkin rintapieluksesta kiinni. Silloin seisahuttavat kaikki rattaat, koskikin taukoaa kuohumasta, mutta minua puistelee tuimasti luiseva ukko. Hampaani kalisevat vastakkain, ja joka nivel lotisee jäsenissäni... huul!

Ummistin silmäni, etten näkisi hirviön hampaita... aijon kuolla sen kynsiin... Silloin saapuu

— katsoa tiirrotin herkeämättä rattaiden lomitse —

sahaan koulunopettaja. Tunnen hänet käynnistä ja äänestä, vaikka en uskalla katsoa häneen. Hän tarttuu minuun ja ryöstää minut Rönkön kynsistä.

Uskallan avata silmäni. Hieron niitä käsilläni . . . kah! . . . Antikainenhan siinä onkin. Olen sahajauhopakalla pitkälläni. Valo tuikkaa himmeästi huurun läpi, rattaat pyöriä koluuttavat kuten ennenkin . . .

— Nouse jo! Kello on jo neljä. Uusi vahti tulee, minä menen maata. Käy sinäkin lämpöiseen pirttiin! sanoi Antikainen.

— Joko haltia meni?

— Se kävi ja käänsihe. Kun makasit, jäi se sinulta näkemättä.

— Kyllä minä sen näin.

— Vain niin. Luulin sinun maanneen koko ajan. Nousin, aloin astua. Oli niin kylmä, että leukani loukkua löivät.

— — — — —
Aamulla en jaksanut kohota vuoteeltani. Pääni oli kipeä ja rintaani poltteli...

Päivän valetessa tulivat Iekki Helynen ja Putukan Pekka. He lähestyivät vuodettani ja edellinen veti taskustansa korvapuustin, jälkimäinen lakritsatangon.

— Oliko siellä haltia? kysyi Iekki.

— Kyllä siellä oli, vastasin heikosti.

— Olkoon sitten! Mutta suomalainen ei usko, jos ei koettele, lausui Putukan Pekka ylevän ryhdikkäänä.

Mutta minä olisin suonut uskoneeni koettelematta. Sillä sain viikkokausia venyä tautivuoteella pyörien elämän ja kuoleman välillä.

☞ Niin ankarasti oli minua Rönkkö puistellut.

16. Sota.

Talvisesta yöstä, jonka vietin Herakosken sahan alakerroksessa, hyppään nyt seuraavan kesän valoisimpaan päivään, juhannusjuhlaan.

Meitä oli kahdeksan iloista poikaa koko päivän samoillut ulkona. Joukossa oli myöskin Iekki Helynen, jonka koti ei ollut kaukana talosta. Aholla olimme painiskelleet, tiellä kiekkoa heittäneet. Palloa oli myöskin lyöty tarpeeksi asti. Maailma oli lämmin, kirkas ja valoisa, päivä niin pitkä, ettei siitä tahtonut loppua saada.

— Mikä nyt iloksi? kysäsi joku.

— Laitetaan sota.

— Olkoon menneeksi!

— Sinä, sinä, sinä ja sinä olette yhtä joukkoa, me toiset neljä toista.

— Me olemme ruotsalaisia.

— Me venäläisiä.

— Millä ammutaan?

— Kivillä. Milläs muulla?

— Mutta päähän ei saa ampua.

— Ei millään muotoa.

— Olkaa te tässä, me menemme tuon virstanpatsaan luo. Silloin on sopiva ampumamatka.

Heti seisoivat armeijat vastatusten. Minulla oli kunnia olla ruotsalaisten kenraalina.

— Heittäkää, venäläiset! Tehän aina alatte sodan.

— Sitä ette tarvitse kauan vartoa... Kavah-
takaa! Nyt laukeaa!

Venäläisten kiviset kuulat suhisivat ilman halki ruotsalaisia kohti. Ne putosivat tömähtäen kuivaan tantereeseen. Yksi sotilaamme äärimmäisellä vasem-
malla sai muksun kylkeensä.

Meillä, ruotsalaisilla, oli jo pommit kourassa.

— Yksi, kaksi, kolme! komensin juhlallisesti ja sivahutin samalla kiveni lentoon.

Pari vastustajaa tapaili kinttujaan. Niihin oli koskenut.

Mutta heittoja vaihdeltiin. Joka heitolla kasvoi sotakiikho. Kumpikin puoli olisi tahtonut jäädä voittajana tantereelle. Leikki sai kuitenkin surkean lopun.

Taas oli meidän heittovuoro. Kourassani oli puristuksessa hyvä kiven muskula. Singautimme yhtäikaa. Minun luotini oli tähdätty venäläisen Iekki Helysen sääriin. Mutta kaikeksi onnettomuudeksi kyyristyi tämä lataamaan tykkiään, s. o. ottamaan kiveä. Samassa minun luotini tulla suhisti ja räjähti hänen kulmaansa.

Parkaisten ojensihe hän suoraksi ja tapasi kulmaansa, josta valahti kasvoille punainen veri.

Toiset uljaat sankarit kalpenivat ja viskasivat pois kivensä. Samalla valtasi heidät säälin tunne Iekkiä kohtaan. Ja silloin olin minä tuomittu.

Pekka rikkoi lakia! Pekka viskasi päähän! huusivat melkein kaikki yksin suin.

Minun vastaväitteeni eivät auttaneet mitään. Kaikkien sydämet olivat onnettoman Iekin puolella, jolta luultiin silmän puhjenneen.

»Parkaisten ojensihe hän suoraksi ja tapasi kulmaansa».

Hän juoksi kotiinsa voitotellen ja kulmaansa pidellen. Minä läksin myöskin allapäin pahoilla mielin astelemaan lukkarin kanakamaria kohden. Mutta muutamien toverien oikeudentunto ei sallinut, että pääsisin kurituksetta. Sentähden he seurasivat jälessäni ja ilmoittivat vanhemmilleni, että olin viskannut Iekkiä kivellä silmään, niin että se puhkesi.

Vanhempieni katse synkistyi ja muuttui uhkaavaksi. Se ei ennustanut minulle hyvää.

Turhaan selitin, että meillä oli ollut rehellinen sota, että isku olisi voinut sattua yhtä hyvin minuun kuin Iekkiinkin, ja että kaikki olimme yhtä syylliset.

— Meidän asiamme on katsoa vain sinun syyllisyyttäsi, sanoivat vanhemmat. Sinä viskasit toista päähän, teit hänet kenties silmäpuoleksi.

— Minä en tähdännyt päähän.

— Siihen kuitenkin kivesi sattui. Et voi jäädä ankaratta rangaistuksetta. Koska nyt on juhla-ilta, siirtyy selkäsaunasi kuitenkin huomiseen.

Viimeinen päätös lohdutti mieltäni hiukkasen. Kun on aikaa voitettu, on paljon voitettu. Ja kukapa tietää, mitkä seikat huomenna voivat väliin tulla.

Rauhallinen en kuitenkaan ollut. En tahtonut saada sinäkään iltana unta. Ja kun nukuin, näin pahoja unia.

* * *

Kun aamulla havahduin näin äidin istuvan lähellä vuodettani neliönmuotoisen pienen pöydän ääressä. Pöydän reunalla höyrysi korvaton kahvikuppi, ja sen vieressä oli valkoinen sokeripala.

— Tuossa on tilkka kahvia, nouse pois juomaan, sanoi äiti.

Aijoin juuri onnellisena kapristaa vuoteeltani, mutta muistin samassa eilisen illan tapahtuman ja odotettavissa olevan kurituksen, jota omasta mie-

lestäni en ollut ansainnut. Se synkisti mieleni ja raukasi olentoni. Jäin vuoteelleni ja sanoin:

— Ei, äiti, en jaksa juoda enkä nousta.

Äiti näytti huolestuneelta.

— Mikä sinua vaivaa, poika raukka?

Hän kumartui vuoteeni yli ja koetti kädellään otsaani.

— Kuuma on pääsi. Lepää vielä, ehken sitten paranet. Näit varmaankin pahoja unia, koska huusit yöllä... Olitkin eilen, juhlapäivänä, niin vallaton; siksi et voinut rauhassa maata.

Hän poistui ja minä jäin yksin. Mietin asemaa perin pohjin. Jos tästä nousen, voin saada luvatus vinhan lölyyn. Äiti oli ennenkin minua hymyhuulin ankarasti kurittanut. Mutta nyt minulla ei ollut pienintäkään halua maistaa vitsaa. En ollut tehnyt mitään rikostakaan. Olin mielestäni sotinut niin kunniallisesti kuin toisetkin. Ja he pääsivät kaikki vapaiksi ja minua yksin pieksettäisiin muka ilki-työstä. Sitä täytyy karttaa niin kauan kuin mahdollista. Niin päätin.

Nousin kiireesti vuoteeltani ja sukasin nutun ylleni. Hiipasini ulos mitään maistamatta. Aitan alta hamusin onkeni ja matolaatikon. Nyt viiletämään pellonpiennarta pitkin, lehdon ja vielä kaste-helmisissä kimaltelevan niityn halki rantaan. Sieltä löysin pienen venheen. Sen sysäsin vesille ja siihen hyppäsin. Tuntui hyvältä olla vapailla laineilla.

Aamu oli kaunis. Järvi aaltoili aivan hiljaa. Rantahaapain lehdet lipattivat herttaisesti päivän välkkyyssä säteissä. Linnut pitivät iloaan. Ja

niin koko luonto koetti hellästi ilahuttaa minua, murheellista lasta.

En kaivannut mitään ravintoa. Iltaan saakka luikertelin venheelläni lahdelmissa ja saarien rannoilla. Onkimiseni menestyi erittäin hyvin. Rantaan jälleen palatessani oli venheen pohjalla hyvä röykkiö sieviä ahvenia.

Rannalla kokosin kalat pieneen koppaan ja kii-ruhdin sitten kotiin. Ajattelin äitiä, joka epäilemättä oli koko päivän kaipaillut minua. Kai minä nyt olenkin syyllinen, ajattelin itsekseni. Tulkoon siis kuritus. Kun sen kerran on kärsinyt, niin kuittipahan on.

Pihamaalla saapui äiti vastaani. Tarkastin hänen kasvojansa voidakseni ennustaa, minkälainen tulee olemaan ilta-ilma. Luulin huomanneeni niiden kirkastuvan.

Hän ei nuhdellut eikä torunut, surkutteli vain että olin ollut koko päivän poissa syömättä. Kun hän oli pannut kalat vesiämpäriin ja tuonut minulle ruokaa, kertoi hän sitten sodan jälkitilin.

Venäläisten kenraali oli ollut haavoitetun sotilaansa luona ja ihmetellyt, kuinka Pekka saattoi olla niin häjy, että tähtäsi toisen päähän. Lekki oli silloin rehellisesti selittänyt, mitenkä asia oli ja että minä oikeastaan olin syytön. Toiset pojat eivät sotakiikhossa huomanneet Iekin kumarrusta.

Silloin kenraali puuhasi lähetystön, joka kävi minun hallitukselleni s. o. äidilleni selittämässä, että ruotsalaisten kenraalia on väärin syytetty ja että jos häntä rangaistaan, on rangaistava molempien armeijain päälliköitä sekä kaikkia sotilaita.

Samalla huomauttivat he, ettei haava Iekin kullmassa ollutkaan niin vaarallinen kuin näytti.

Äitini kertoi tämän minulle melkein hellällä äänellä. Kaikki se oli tapahtunut minun järvellä ollessani. Minusta maistui nyt ateria erittäin hyvältä. Muutenkin tuntui elämä suloiselta. Enin iloitsin siitä, että leikkiverien totuudenrakkaus oli saanut kaikki sovitetuksi.

Ja niin päättyi tämä sota suloiseen rauhaan. Iekinkään kärsimykset eivät toki kauan kestäneet.

17. Ensi yritys elämän koulussa.

Olin päässyt ongelle itsensä lukkarin kanssa. Istuimme ruohikon rinnassa, kanttori venheen perässä, minä etutuhdolla.

— Ei syö, taitaa olla ukkonen ilmassa, sanoi kanttori.

Hän kääri siiman vavan ympärille, päästi madon pois ongesta, asetti sitten pitkävartisen pyydyksen taidolla venheen kuvetta pitkin, huuhteli hypypysensä vedessä ja kuivasi ne siniraitaiseen nenäliinaan. Koetin matkia häntä, ja kun näin hänen ottavan melan, tartuin airoihin, ja niin alkoi soutu kotia kohden.

Kanttori oli tyytyväisellä mielellä huonosta kalannesta huolimatta. Hän katseli minua kotvan ja alkoi sitten puhua. Hän kysyi, enkö haluaisi oppia hyväksi puutarhuriksi. Naapurin pitäjän kirkolla asui puutarhuri Kujala pienessä sievässä kartanossa. Hänen asuntonsa on täynnä mitä kauneimpia kasveja, ihmisiä ei hän näihin saakka ole suvainnut. Nyt hän muka kuitenkin tahtoisi toverikseen jonkun pojan, joka täyttäisi hänen käskyjään. Siitä hän kasvattaisi puutarhurin ja kuoltuansa lahjoittai i hänelle sievän talonsa jos poika on hänestä mie-

»Olin pääsyt ongelle itsensä lukkarin kanssa».

luinen. Kun keväällä järvet aukeavat, matkustaa hän höyrylaivalla kaupunkiin, jonka lähellä ovat suuret puutarhat ovat hänen hoidettavanaan. — Sinä, sanoi lukkari minulle, saisit olla muassa ja näkisit paljon uutta ja kaunista,

Vähempikin olisi minua jo innostuttanut. Toivojeni korkeimpana päämääränä oli näihin asti ollut puotipojan ammatti. Nyt haihtui mielestäni myymäläin hyllyillä kapuaminen, sokerin, ryynien ja kahvien mittaaminen. Nyt näin kauneita puutarhoja ja ihania kukkia, kuvittelin laivamatkoja kaupunkiin sekä omistin jo ajatuksissani hra Kujalan sievän talon kasveineen ja viehättävine puustoineen.

Kotiin saavuttua, kerroin heti innostuneena äidileni meneväni puutarhurin pojaksi lähipitäjään. Lukkari oli sinne paikan valmistanut.

Äiti kuuli uutisen säälinsekaisilla tunteilla. Olivathan hänen toiset lapsensa menneet maailmaan kuin varttuneet linnunpojat pesästään. Äiti arveli, että nyt on viimeisen vuoro.

Asiasta tulikin tosi. Isä ja äiti olivat yksimielisiä lukkarin kanssa. Puutarhuri Kujala kuului olevan hurskas mies. Ja koska hän on puutarhuri, osaa hän, niin arveltiin, kitkeä pois ne rikkaruohot, jotka pojan sydämessä pyrkivät tukahduttamaan hyvän siemenen kasvun.

Vähät vaatteeni puhdistettiin ja pantiin kuntoon. Lähtöpäivä määrättiin. Äiti päätti tulla saattamaan, samalla hän saattoi käydä tapaamassa sukulaisiaan, jotka asuivat naapuripitäjän takalaidassa.

Lähtöpäivänä, lauantai-aamuna, oltiin kamarissa varhain valveella. Isä heräsi ensiksi ja heitti silmäyksen poikaan, jonka luuli uinuvan viimeisiä uniaan vanhempiensa majassa. Tämä hymyili maatessaan. Lienen nähnyt kauneita unia elämän suuresta puutarhasta.

Äiti havahtui myöskin pian, siunasi päivän ja

rukoili, että saisi kerran kodin lapsilleen ja itselleen siellä, missä ilo on ijäinen.

Minut havautettiin juhlallisesti valmiille kahville. Tuntui omituiselta rinnassani. Nyt kun oli lentoon lähdettävä tapailemaan onnen kultamaita, ei ilo tahtonutkaan ilolta maistaa. Maailmassa voi olla paljon hyvää ja kaunista. Mutta saako siellä sitä hellää osanottoa, jota tarjoo vanhempien köyhäkin maja? Tokko siellä kukaan rakastaa kymmenettä vuottaan kuluttuvaa Pekkaa?

Mutta aprikoiminen ei nyt auttanut. Pieni höyryvenhe Ketterä puhalsi jo rannassa ensimmäisen kerran.

— Joutukaa, ettei se jättäisi! kiirehti isä.

Ja sitten riennettiin rantaan. Isä saattoi meidät sinne, kantaen matkanassakat. Puolisen tuntia saimme vielä istua kolmen rantakivillä, ennenkuin Ketterä lähti. Silloin äiti ja minä pistäysimme höyryvenheeseen ja isä erosi meistä.

Ketterä viiletti kapeita vesiä pitkin, halkasi salmet, sivuutti niemet ja saaret, meni alas parista kolmesta vienosta virrasta, jonka jälkeen sitä tuuditteli suuren selän läikkä. Uusien näköalojen katselemisessa hävisi mielestäni se surullinen totisuus, joka ensin tahtoi siihen paneutua.

* * *

Kun saavuimme matkan perille, kumisivat kirkonkellot parhailaan. Soitettiin näet iltakirkkoon. Tullessamme Kujalan asunnolle oli tämä juuri jumalanpalvelukseen lähtemässä. Kiireesti lausui hän

minut tervetulleeksi ja meni kirkkoon, jonne äitikin kiirehti vieden minut muassaan.

Kirkolla äiti tapasi sen kylän asukkaita, jossa hänen sukulaisensa asuivat. Hän päätti mennä heidän rattaillaan sinne luvaten viiden päivän kulluttua kotiin palatessaan käydä minua katsomassa.

Jäin siis kahden kesken uuden mestarini kanssa. Hän oli noin 50 vuoden ikäinen paljaspäinen tuuheapartainen mies. Omituisempaa miestä en ole koskaan nähnyt. Kuinka hän rikkaan herran pojasta kehittyi ihmisiä vihaavaksi erakoksi, en ole koskaan päässyt selville enkä haluakaan. Siinä on kyllä kuin sanon, että hän tahtoi kymmenettä vuotaan kuluttavasta vallattomasta pojasta yhtäkkiä tehdä samanlaisen kummallisen erakon kuin hän itsekin oli. Hän puhui minulle, kuinka viisas Salomon sanoi, että maailmassa on kaikki turhuutta. Siksi on maailmaa kartettava. Sen ilo ja kauneus eksyttää ja pettää ihmisen. Siksi pitää tottua hiljaiseen yksinäiseen työhön.

Kun ensimmäisenä aamuna puhuttelin portin sivu kulkevaa poikaa, oli se mestaristani rikos. Ja kun iltapäivällä pyrin ulos hänen tuoksuvasta kukkatarhastaan, kiellettiin se jyrkästi.

Mestari koetti totuttaa minua kaikenlaisiin taloustoimiin. Mutta kun ennen olin nähnyt yksinomaan naisväen niitä toimittavan, olivat ne miehenarvolteni vastenmielisiä. Elämä Kujalan luona tuntui heti alusta alkaen kurjalta vankeudelta. Ja hänen tukahduttavan kukkaismaailmansa rinnalla tuntui minusta se ahdas kanakamari, josta olin lähtenyt, ilmavalta kuninkaan kultalinnalta. Sinne aloin yhä

tulisemmin jälleen haluta. Kuta useamman ohjauspuheen Kujala minulle piti, kuta huolellisemmin hän järjesteli sitä uutta puutarhurin oppilaan pukua, jonka hän ensipäivinä minulle hankki, sitä voimakkaammin kuului ääni sydämessäni: Minun täytyy päästä kotiin.

Siinä vakaumuksessa vietin viisi haikeiden huolien päivää ja odotin seuraavaa perjantaiamua, jolloin äidin oli määrä saapua. Se tuli vihdoin ja äiti sen mukana.

Pihalla riensin äitiä vastaan.

— Rakas äiti, viekää minut pois! Minä kuolen täällä! Niin huusin hänelle ensi sanoiksi.

Kujala oli tullut portaalle, kuuli sanani ja hämmästyi. Hän luuli, että hänen luonaan oli minulla hyvinkin hyvä olla.

Ja äiti vei pois poikansa.

* * *

Auringon mailleen mennessä saapui Ketterä perjantai-iltana jälleen lukkarin rantaan. Siinä palasin äitini kanssa. Tuntui hiukan nololta, kun toiveet olivat niin pettäneet, mutta armaalta näytti kuitenkin kotiranta.

Isä ei ollut vielä metsätöiltään palannut. Äiti löysi kamarin avaimen tutusta paikasta oven vuori-
laudan välistä, ja niin astui äiti ja poika taas yhdessä vanhaan, rakkaaseen asuntoon, jonka jälkimäinen luuli jo ainaiseksi jättäneensä.

Päätettiin ensin vähän koetella isän mieltä, ennenkuin ilmaistaan palaukseni. Kun äiti näki hänen saapuvan, käski hän minut piiloon sängyn taakse.

Kun vanhempani olivat tervehtineet toisiansa, kysyi isä minun kohtaloani.

Äiti kertoi, että minulla on sangen ikävä olla Kujalan luona. Tämä on kyllä hyvä ja hurskas mies, mutta hän ei ymmärrä ollenkaan lapsen mieltä. Hän pitää Pekalle alituisia ojennussaarnoja ja vangitsee hänet niin, ettei poika parka saa sanoa sanaakaan ikäisilleen. Tämä on Pekasta niin äärettömän ikävää, että hän voi surra itsensä kuoliaaksi.

— Miksi jätit hänet sinne? tiuskasi isä jotenkin kiivaasti. Vielähän meillä Jumalan kiitos, on leipää hänellekin, jos minä terveenä pysyn. Sinun olisi pitänyt tuoda hänet pois.

— Minä tiesin, että niin tahdot; siksi toin hänet pois, sanoi äiti. Pekka, tule pois piilostasi!

Karkasin tervehtimään työn karkaisemaa, mutta hellää isää. Hän nauroi hyväntahtoisesti äidin sukkeluudelle. Mutta hänen silmänsä nurkasta pilkisti kirkas kyynel.

Jäin edelleen isän ja äidin luo. Uuden kerran maailmaan lähtiessäni, en uskaltanut tulevaisuuttani niin kauniiksi kuvitella. Usein olen kuitenkin saanut syytä muistella tätä ensi yritystäni elämäkoulussa.

18. „Lapsi raukka, sinulle ei käy hyvin“.

Kymmenes ikävuoteni päättyi hiukan huolestuttavalla tavalla. Minut näytti silloin vallanneen joku itsepäisyyden puuska, josta ei ollut iloa kellekään, kaikkein vähimmän vanhemmilleni.

— Kuinka on, kysyi äiti eräänä päivänä kirkolta palattuaan, kävitkö vaatteet rannalta kokoamassa?

— Enkä käynyt, vastasin lyhyeen.

— Miksi et? Käskinhän lähtiessäni.

Mainitsin jotain Iekki Helysestä, joka oli käynyt luonani. Sitten vaatteet unohtuivat, ja kokoaaahan äiti ne tultuaan...

— Kokoan kyllä, lausui äiti. Mutta sinä näytit taas tottelemattomuuttasi. Lapsi raukka, sinulle ei käy hyvin.

Säpsähdin viimeisiä sanoja kuullessani. Viime aikoina olinkin niitä kuullut useasti. Kun muutamaa viikkoa aikaisemmin vastoin äidin kieltoa kiipesin aidan katolle ja sen lahonneelta räystäältä alasmätkähdin ja loukkasin polveni, oli äiti sanonut samat sanat. Kun sen jälkeen isä muiden miesten kanssa tyhjensi lukkarin suurta läävää, pistäysin minä sinne. Terävähäärainen rautahanko oli joutilaana, minä tempasin sen ja aloin sillä sökitellä permantoa.

— Anna olla hangon paikoillaan! kielsi isä.

Minä en pitänyt kiirettä käsken tottelemisella ja paiskiloin edelleen terävää hankoa permantoon. Yhtäkkiä tunsin kauhean piston jalassani. Hangon kärki oli lävistänyt jalkapöydän.

Kirkkaisuni kuultuaan kiiruhti isä luokseni ja kantoi minut kamariin. Äiti sanoi huolekkaasti: Lapsi raukka, sinulle ei käy hyvin. Hellällä huolella hän kuitenkin haavaani hoiti, joten se pian parani.

Ja nyt kuulin taas äidin surullisen ennustuksen. Hän oli näet aamupäivällä pessyt vaatteita ja levittänyt ne rannalle kuivamaan. Illan lähestyessä meni hän kirkolle ja käski minun ne sieltä koota. Ja minulta jäi se tekemättä.

Äiti lähti rantaan vaatteita kokoamaan ja minun täytyi seurata. Kun vaatteet olivat koossa, antoi äiti osan niistä minun käsivarrelleni. Aioin kulkea edellä. Mutta en malttanut mennä tasaisesti. Kartanoon oli noustava vastamäkeä, äsken kynnetyn kesantopellon kaartavaa piennarta myöten. Minäpä en viitsinyt kulkeakaan kaarevaa tietä, vaan läksin kuormineni harppaamaan suoraan mullospellon poikki.

— Pekka, Pekka, huusi äiti, ryvetäpä ne vaatteet multa.

— En minä, huusin vastaukseksi ja mennä teuhasin edelleen. Mutta jalkani alle sattunut kivenmuhkura pyörähti... minä horjahdin ja... kaaduin. Vaatteet putosivat pehmeään multa, joka pelmusi pöllyten korkealle.

— Voi tuota tottelematonta poikaa! huudahti äiti, sovitti omassa kannalmuksessaan olevat vaatteet aidalle ja tuli minua auttamaan. Itse minä

kyllä nopeasti jaloilleni pääsin, mutta vaatteisiin en uskaltanut koskea. Äiti alkoi niitä poimia ja puistella. Kuiva multa karisikin pois jotenkin tarkoin; ainoastaan muutamiin kosteisiin paikkoihin oli se kiinni takertunut. Sellaiset vaatteet olivat heti uudestaan pestävät.

Sinä iltana sain sitten kipeästi tuntea, ettei liian vallattomalle pojalle »käy hyvin».

Mutta minä unhotin sen jo seuraavana aamuna.

* * *

Isäni oli tämän vuoden ollut itsenäisenä miehenä, ja oli nyt »suuressa pappilassa» kiviläävän rakennustyössä. Olin sinne jonkun kerran vienyt hänelle evästä. Mutta viime kerralla oli pappilan poika pilkannut minun rokonarpista nenääni. Ja silloin päätin minä, etten enää koskaan mene pappilaan. Mutta tänä aamuna taas olisi minun ollut sinne mentävä. Äiti käski minut jälleen evästä viemään.

— Menisin ongelle, vastasin minä.

— Kun palaat pappilasta, saat sitten mennä.

— En minä pappilaan...

— Joko taas niskoittelet? Lapsi raukka, sinulle ei käy hyvin!

En kuullut enempää; sillä lähdin kamarista. Kulin rantaan päin. Aijoin mennä toisille rannoille onkimaan. Arvelin, että äiti antaa minulle kyllä anteeksi, kun kannan hänelle paljon ahvenia.

Mutta rantaan mennessäni tuli minulle vastaan lukkarinapulainen Koikkalainen, joka samalla johti talon viljelystöitä.

— Mihin aijot, Pekka? kysyi hän minulta.

— Ongelle vain.

— Etköhän jättäisi ongelle menoa? Tämä kesantopelto olisi nyt karhittava. Miehet eivät joutaisi, ja sinä voisit sen vallan hyvin toimittaa... Eikö haluta?

— Saako istua hevosen selässä?

— Saapa tietenkin.

— Kyllä minä sitten...

Juoksin äidin luo ja ilmoitin, että en jouda viemään evästä isälle, kun minun on ruvettava karhitsemaan lukkarin kesantopeltoa.

— Sitten karhitset, kun palaat pappilasta.

— Mutta karhitsemisella on kiire, sanoin minä itkuun purskahtaen.

Onneksi tuli Koikkalainen paikalle.

— Onko karhitsemisella sellainen hätä, että olisi heti alettava.

— Kyllä sillä on kiire. Varustin jo karhin ja aijoin juuri mennä valjastamaan.

— No alkakoon sitten Pekka karhita; vien itse evään pappilaan, lausui äiti.

Riemastuin nyt ja lähdin Koikkalaisen kanssa pellolle. Äiti lähti pappilaan eväsnyytti kädessä.

* * *

Karhittavana oli sama mullospelto talon ja valkaman välillä, johon eilen illalla sotkin äitini puhtaata pesut. Se oli jyrkästi viettävää kivikkorinnettä sekä alaltaan jotakuinkin laaja. Sen yläreunaan oli jo varattu vanha, kuiva kuusinen karhi, jonka

reunapiit olivat joko kuluneet tahi katkeilleet. Siten ainoastaan keskimäiset piit aina peltoa raastoivat, reunapiit sitä vastoin koskivat multaan vuoroon, sen mukaan minnepäin karhi kallistui. Kun karhia vetävä hevonen oli voimakas ja pellossa tiukkoja turpeita, oli Koikkalainen, tehdäkseen karhia tehoisammaksi, nostanut sen päälle kaksi suurta kiveä ja nuorittanut ne kovasti kiinni, etteivät ne vierähtäisi pois karhin vaappuessa.

Karhin eteen valjastettava hevonen oli väkevä sälkö, jota vasta äskettäin oli alettu ajoon opettaa. Ajaessa se oli ollut kovin äksy; kyntämään ei se tahtonut mitenkään taipua.

Kyllä se karhia vetäessään talttuu, arveli Koikkalainen, auttoi minut huoletta hevosen selkään ja pisti käteeni suitsien ratsastimet.

Leveäselkäisen lihavan hevosen hartioilla tun ui minusta hontelolta istua, siksi pujotin molemmat jalkani karhin aisojen ja pekunan kupeiden väliin. Sitten nykäsin ratsastimista.

Sälkö lähättäytyi eteenpäin ja alkoi korskua, kun kuuli karhin ratinaa takanaan. Mutta se rauhoitui joksikin ajaksi. Ja kun Koikkalainen näki, että minä ajoin onnellisesti muutamia tavallisia karhitisijan kierroksia, poistui hän tyytyväisenä.

Jäin siis oman onneni nojaan raivon pekunan hartioille.

Jonkun aikaa menestyi karhitseminen hyvin. Väkevä sälkö kiiti kyllä liiallista vauhtia eikä aina kulkenut ohjaajan viittaamaa suuntaa. Mutta mitäpä sillä oli väliä, kunhan pellon paakut mureniivat. Sinne tänne vaappuessaan karhi löi tavan ta-

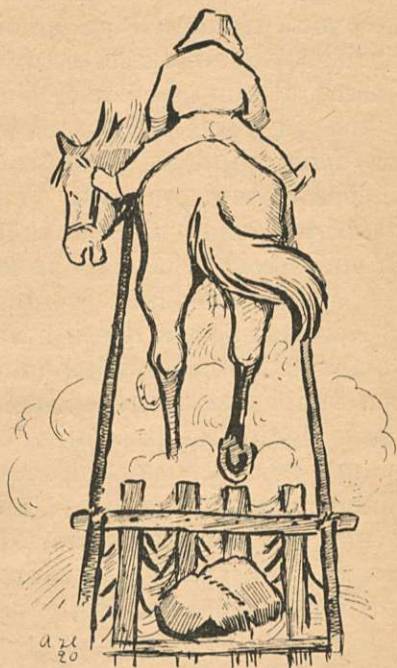

kaa aisoillaan hevosta kintuille, jolloin tämä kostoksi toisella takajalallaan potkaista nauskutti. Sen pahempaa siitä ei seurannut. Karhin ratina kuului kauas, ja pölyävä multa tuprusi korkealle paahuvan kuumaan kesä-ilmaan.

Tämän kaiken Koikkalainen näki ja kuuli laittaessaan pihamaalta viitakkeita varsiin. Sen näki ja kuuli myöskin nahkuri Rossi, joka työskenteli rannalla työhuoneensa edustalla. He eivät nähneet pelkoa kasvoillani eikä huulieni väräjämistä.

Mutta he kuuluivat kovan kirkkaisun, jonka tuskissani päästin, kun vihdoinkin onnettomuus sattui. Kiitäessään erään kookkaan kiven yli karhi kaatui. Ja kun sen päälle oli nuoritettu painavat kivet, löi sen aisa niin raskaasti hevosen jalkoihin, että tämäkin kaatui, jolloin toinen puoli ruumistani jäi hevosen alle.

Molemmat miehet läksivät yhtäikaa apuun rientämään. Mutta ennenkuin he ennättivät paikalle,

»Jonkun aikaa menestyi [karhitseminen hyvin.«

oli hevonen kapristunut pystyyn jälleen. Minä retkahdin silloin pois sen selästä ja jäin toisesta jalastani, jota karhin aisa ankarasti painoi, riippumaan sen kupeelle. Suuttunut sälkö pani nyt kaiken voimansa liikkeelle ja alkoi kiittää pitkin peltoa. Syrjällään oleva karhi ei sitä kovin pahasti estellytkään. Pekuna hyökkäsi eteenpäin potkien ja laukaten ja minä olin mukana kauheassa surmankyydissä riippuen toisesta jalastani ja lakaisten siipenä kivistä mullosta. Yläruumis ja pää tekivät vaon multa. Kädet ja toinen jalka tarttuivat kiinni milloin kiviin milloin karhin piikkeihin. Vaatteet jäivät siekaleina kesannolle.

Koikkalainen ja Rossi juoksivat kauhuissaan hevosen molemmilla sivuilla, mutta he eivät tavanneet sen suupieleen kiinni. Suuren pellon toisessa reunassa pysähtyi sälkö. Minä olin jo vähän sitä ennen jäänyt erään kiviraunion kupeelle. Kamalan kyydin aikana olin jonkinlaisessa huumeessa. Pellolle jäätyäni en tuntenut mitään kipua. Yritin nousta. Silloin vihiasi päätäni, maailma musteni silmissäni . . . en tiennyt enää mitään.

* * *

Kun toinnuin, olin olkivuoteella kamarimme permannolla. Useita ihmisiä oli ympärilläni. Tajusin äidin äänen. Itkun seasta kuulin sanat: Minä sanoinkin sille usein: Lapsi raukka, sinulle ei käy hyvin.

Lukkarin rouva oli koko pitäjässä kehuttu taitavaksi lääkäriksi. Hän hääri vuoteeni luona ja pesi päätäni. Muuta lääkäriä ei seudulla ollut.

— Yhdeksän haavaa päässä . . . korvalehti tuossa kokonaan irti . . . otsassa suuria naarmuja.

— Ja rinta tässä aivan mustana . . . Siihen on varmaankin hevonen polkenut . . . Ja entäs selkä! Sitähän ne kivet pahimmin hankasivat.

— Ja vaatteista ei jäänyt siekalettakaan ruumiin verhoksi!

— Ihmeellinen Jumalan suojelus, että henki säilyi.

— Jos ei poika kuole verenvuotoon ja näihin pahoihin haavoihin.

— Ei kuole, sanoi lukkarin rouva. Jos te, äiti, hoidatte häntä vain niinkuin minä neuvon, tulee siitä varmasti terve.

— Jospa vain tulisi! virkkoi äiti. Kenties hän myöskin onnettomuudesta oppisi ja tulisi hyväksi pojaksi.

Olin kuullut keskustelun tähän saakka. Sanomaton oman huonouden ja avuttomuuden tunne valtasi minut. Tapasin heikolla kädelläni äidin kättä ja puristin sitä hiljaa. Äiti ymmärsi sanattoman anteeksi pyyntöni, ja hän päätti hoitaa vaarassa olevaa lastaan kaikella sillä väsymättömällä alttiudella, jonka äidin rakkaus voi antaa.

Isää oli kiireesti noudettu hengenlähtöäni katsomaan. Hän saapuikin ja syytti katkerassa surussaan Koikkalaisen ymmärtämättömyyttä.

Useiksi viikoiksi, vuoden kauneimmiksi, olin nyt vuoteeseen sidottu. Siinä maatessani täyttyi ensimmäinen vuosikymmeneni. Äidin hellä hoito pelasti minut toisille kymmenille. Koskaan ei hän enää sen jälkeen sanonut minulle: Lapsi raukka, sinulle ei käy hyvin.

Elämä on sittemminkin minua usein karhinnut; mutta ylimalkaan on minulle hyvin käynyt.

Suom. lastenkirj. 5.

Val'stuksen... 11'

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 5949

Hyviä nuorten kirjoja:

Cooper, Ruohoaavikko	:—
Ellis, Virran kummitus	4: 50
Ellis, Jetro	—:—
Hannikainen, Pohjolan poikia	3:—
Heinämaa, Risto Roopenpojan ihmeellinen elämä	3: 50
Härkönen, Suomen kansan eläin- satuja	4: 50
Härkönen, Suomen kansan peik- kosatuja	4: 50
Härkönen, Suomen kansan seik- kailusatuja	7: 50
Joulupukin jutelmia	4: 50
Joulupukin satuja ja leikkejä	4: 50
Ollilainen, Nuorten kalevala ..	3: 75
Saukkonen, Kullan Muru	2: 50
Saukkonen, Ihmeitten maa	4: 50
Unkarilaisia satuja ja tarinoita ..	5: 50

Kaikki nämä kirjat ovat run-
saasti kuvitetut ja hyvin sidotut

Osakeyhtiö Valistus